

Suomen hallituksen vastaus kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi toimivan eurooppalaisen komitean (CPT) 7.-17. syyskuuta 2003 tapahtuneesta käynnistä laadittuun raporttiin

Johdanto

Tähän on koottu Suomen hallituksen vastaus niihin suosituksiin, huomautuksiin ja lisätietoja koskeviin pyyntöihin, jotka sisältyvät kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi toimivan eurooppalaisen komitean (CPT) 7.-17. syyskuuta 2003 tapahtuneesta vierailukäynnistä laadittuun raporttiin. CPT:n raportti annettiin 8. huhtikuuta 2004.

Väliraportti sisältää vastaukset komitean raportin yhteenveto-osassa esitettyihin kohtiin. Selkeyden vuoksi vastauksessa on käytetty samoja otsikoita ja noudatettu samaa järjestystä kuin komitean selonteon liitteessä.

Suomen hallitus arvostaa suuresti CPT:n antamia hyödyllisiä suosituksia ja huomautuksia, jotka auttavat Suomen viranomaisia vapautensa menettäneiden olo-
suhteiden kehittämisessä.

Suomen hallitus haluaa omalta osaltaan kiittää CPT:ta erittäin hyvästä ja sujuvasta yhteistyöstä kaikissa vierailukäyntiin liittyvissä asioissa.

Poliisilaitokset

Alustavat huomautukset

Tietopyynnöt

- **Tarkempia tietoja ehdotetusta uudesta lainsäädännöstä, jonka mukaan oikeuden on päättäessään vangitsemisesta tai sen jatkamisesta ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä tehtävä myös perusteltu päätös paikasta, jossa tämä säilytys tapahtuu, sekä uuden lainsäädännön oletetusta voimaantulopäivästä (8 kohta).**

Suomessa on valmisteilla laaja vankeuden täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa koskeva kokonaisuudistus, joka sisältää uuden vankeuslain ja uuden tutkintavankeuslain. Hallituksen esitykset on tarkoitus antaa eduskunnalle syksyllä 2004. Samassa yhteydessä eduskunnalle on tarkoitus antaa poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelua koskeva laki, joka tulee sisältämään säännökset kiinniotettujen, pidätettyjen ja poliisin säilyttämien vangittujen kohtelusta. Samanaikaisesti näiden hallituksen esitysten kanssa eduskunnalle on tarkoitus antaa vankeinhoitolaitoksen organisaatiota ja rakenteita koskeva hallituksen esitys, jolla tullaan perustamaan Suomeen viisi aluevankilaa.

CPT on aikaisemmissa raporteissaan kiinnittänyt huomiota siihen, että Suomessa tutkintavankeja säilytetään poliisivankilassa vangitsemista koskevan oikeudenkäynnin jälkeenkin. CPT on suositellut, että tutkintavangit siirrettäisiin vankeinhoitolaitoksen ylläpitämiin tiloihin aina kun välimatkat sen sallivat. Tällä hetkellä laissa ei ole enimmäisaikaa tutkintavankien säilyttämiselle poliisivankilassa.

Ehdotetun tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:ssä säädettäisiin tutkintavangin sijoittamisesta. Tutkintavangin ensisijainen sijoituspaikka olisi syyteasiaa käsittelevää tuomioistuinta lähimpänä sijaitseva tutkintavankilana toimiva vankila tai muu aluevankilassa tutkintavankilana toimiva vankila. Ehdotetulla säännöksellä muutettaisiin voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 1 §:n 1 momenttia, jonka mukaan tutkintavanki voidaan sijoittaa myös oikeusministeriön hyväksymiin poliisin säilytystiloihin.

Laissa tarkasti säädetyillä perusteilla tutkintavanki voitaisiin pääsäännöstä poiketen sijoittaa myös poliisin ylläpitämään säilytystilaan. Edellytyksenä olisi, että sijoittaminen olisi välttämätöntä tutkintavangin erillään pitämiseksi tai turvallisuussyistä taikka, jos rikoksen selvittäminen sitä erityisistä syistä vaatii. Hallituksen esityksen perusteluiden mukaan välttämättömyyedellytystä tulisi harkita kussakin tapauksessa erikseen ottaen huomioon vangitsemisen peruste, rikoksen laatu, esitutkinnan vaihe ja esitutkinnan turvaamisen tarve.

Koska tutkintavankeja ei vankiloissa voida käytännössä pitää samalla tavalla erillään muista, välttämätön tarve sijoittaa tutkintavanki poliisivankilaan useimmiten johtuu tutkintavangin erillään pitämisen tarpeesta esitutkinnan alkuvaiheessa. Sijoittaminen poliisivankilaan saattaa olla välttämätöntä esimerkiksi laajoissa rikosjutuissa, joissa on olemassa vaara, että todisteita hävitetään tai todistajiin taikka muihin samassa asiassa epäiltyihin pyritään vaikuttamaan.

Varsinkin tutkintavankeuden alkuvaiheessa, kun rikoksen esitutkinta on vasta aloitettu ja kuulusteluja suoritetaan päivittäin, saattaa myös rikoksen selvittäminen erityisesti vaatia sijoittamista poliisiin säilytystilaan. Turvallisuudella tarkoitetaan yleensä tutkintavangin omaa turvallisuutta.

Ehdotetussa pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että tutkintavankia ei saisi säilyttää poliisivankilassa neljää viikkoa kauempaa kuin erittäin painavista syistä. Tällaisilla syillä tarkoitetaan esimerkiksi tilannetta, jossa tutkintavanki on vangittu epäiltynä laajasta tai vaikeasti selvitettävästä rikosjutusta, jossa on paljon osallisia. Kysymyksessä voisi olla myös vakava rikos. Tällaisena erittäin painavana syynä voitaisiin pitää myös tutkintavangin omaa pyyntöä tilanteessa, jossa tutkintavangilla on aihetta pelätä oman turvallisuutensa olevan vaarassa.

Tutkintavangin sijoittamisesta päättäisi ehdotuksen mukaan vangitsemisasiaa käsittelevä tuomioistuin kuten nykyisinkin. Tuomioistuimen tulisi kuitenkin nykyistä tarkemmin tutkia sijoittamisen perusteet.

Pykälässä ehdotetaan lisäksi säädettäväksi, että jos tutkintavanki sijoitettaisiin poliisivankilaan, sijoittaminen ja sen perusteet tulisi ottaa käsiteltäväksi yhdessä pakkokeinolain 1 luvun 22 §:ssä (646/2003) säädetyn vangitsemisasiain uudelleen käsittelyn kanssa.

Tarkoituksena on, että nämä lait tulisivat voimaan vuonna 2006.

Suojakeinot epäasiallisen kohtelun ehkäisemiseksi

Suosituks

- **Jaksoa, jonka ajan kiinni otetulta/pidätetyltä henkilöltä voidaan evätä oikeus ilmoittaa tilanteestaan lähimmälle sukulaiselleen tai muulle asiaankuuluvalla henkilölle lyhennetään huomattavasti (esimerkiksi 48 tuntiin) (12 kohta).**
- **Tilanteet, joissa oikeutta ilmoittaa kiinniottamisesta voidaan viivyttää, määriteltäisiin tarkemmin (12 kohta).**

Pakkokeinolain (450/1987) 1 luvun 7 § 2 momentin mukaan pidättämisestä on viipymättä ilmoitettava pidätetyn osoituksen mukaan hänen omaiselleen tai muulle läheiselleen. Jos siitä on erityistä haittaa rikoksen selvittämiseksi, ilmoittamista voidaan kuitenkin lykätä enintään siihen saakka, kun tuomioistuin ottaa pidätettyä koskevan vangitsemisvaatimuksen käsiteltäväksi. Ilmoitusta ei kuitenkaan saa ilman erityistä syytä tehdä vastoin pidätetyn tahtoa. Ilmoittamisen lykkäämisestä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies.

On huomattava, että lähiomainen saattaa olla rikoksesta epäiltynä samasta teosta/tekokokonaisuudessa kuin pidätetty. Tällöin lähiomaiselle ilmoittaminen saattaa aiheuttaa edellä mainitussa pykälässä tarkoitettua erityisen haittaa rikoksen selvittämiseksi. Toisaalta on otettava huomioon, että pidätetyllä on aina oikeus ilmoittaa tilanteestaan avustajalleen.

Valmisteilla olevassa poliisin kiinni ottamien henkilöiden kohtelua koskevassa lakiesityksessä ei ole tarkoitus säätää asiallista muutosta edellä mainittuun oikeusnormiin. Esityksen 2 luvun 2 §:ssä todettaisiin, että tutkintavangille ja kiinni otetulle on varattava tilaisuus ilmoittaa lähiomaiselleen tai muulle läheiselleen ottamisesta säilytystilaan. Kiinni otetulle ei kuitenkaan tarvitse varata tilaisuutta ilmoittamiseen, jollei siihen ole erityisiä syitä, jos hänet vapautetaan 24 tunnin kuluessa kiinni ottamisesta.

Pidätetyn ottamisesta säilytystilaan on ilmoitettava pidätetyn osoituksen mukaan hänen lähiomaiselleen tai muulle läheiselleen. Jos ilmoittamisesta on erityistä haittaa rikoksen selvitt-

tämiselle, ilmoittamista voidaan lykätä enintään siihen saakka, kun tuomioistuimien ottaa pidätettyä koskevan vangitsemisvaatimuksen käsiteltäväksi. Ilmoitusta ei saa ilman erityistä syytä tehdä vastoin pidätetyn tahtoa.

Pääsääntöisesti vapauden menettämisestä on tähänkin asti ilmoitettu kohtuullisen ajan kuluessa vapautensa menettäneen osoittamalle henkilölle. Ilmoittamatta jättäminen on erittäin poikkeuksellista. Lakiesityksessä ilmoittamatta jättäminen on rajattu kestoltaan lyhyisiin kiinni ottoihin ja ilmoittamisen lykkääminen tilanteisiin, joissa ilmoittamisesta olisi erityistä haittaa rikoksen selvittämiseksi. Erityinen haitta on aina pystyttävä tarvittaessa perustelemaan, joten jo tällä ilmoittamatta jättäminen rajautuu tilanteisiin, joissa se on ehdottoman tärkeää rikostutkinnan kannalta.

- **On ryhdyttävä toimenpiteisiin, jotta voidaan huolehtia siitä, että poliisin kiinni ottamalla henkilöillä on täysimääräinen oikeus avustajan käyttämiseen heti kiinniottamisen alusta alkaen (13 kohta).**

Esitutkintalain (449/1987) 10 §:n 1 momentin mukaan asianosaisella on oikeus käyttää esitutkinnassa avustajaa. Sisäasiainministeriön antamassa 1.1.2004 voimaan tullessa määräyksessä pidätettyjen kohtelusta (SM-2003-03683/Tu-41) uudistetaan muun muassa jo aiemmin voimassa ollut velvoite siitä, että pidätetyille on ennen säilytyshuoneeseen sijoittamista ilmoitettava aina oikeudesta käyttää avustajaa esitutkinnassa. Sisäasiainministeriön käsityksen mukaan määräystä on poikkeuksetta noudatettu.

On huomattava, että kiinni otettu, yöaikana tapahtuvaa kiinni ottoa lukuun ottamatta, pääsääntöisesti kuulustellaan heti tai mahdollisimman pian kiinni oton jälkeen. Jos kiinni otettu haluaa käyttää tällöin avustajaa kuulustelussa, hänellä ei tosiasiallisesti voi olla mahdollisuutta, mahdollista puhelinkeskustelua lukuun ottamatta, käyttää avustajaa ennen ensimmäistä kuulustelua ennen kuin avustaja on saapunut kuulustelupaikalle.

Jos kiinni otettua ei kuulustella heti kiinni oton jälkeen, on kiinnitettävä huomiota siihen, että kiinni otetulle ennen säilytyshuoneeseen sijoittamista ilmoitetaan oikeudesta käyttää avustajaa esitutkinnassa. Tällöin kiinni otetun tulee itse pyytää saada käyttöönsä avustaja, jos hän haluaa tavata avustajan ennen kuulustelua.

Jos pidätetyille ei ole tämän tahdosta huolimatta annettu mahdollisuutta tavata avustajaa ennen vangitsemisoikeudenkäyntiä, poliisi on menetellyt selvästi lainvastaisesti. Sisäasiainministeriön tietoon ei ole kuitenkaan tullut, ettei poliisi olisi esitutkinnassa antanut pidätetyille lainkaan mahdollisuutta tavata avustajaa tämän pyynnöstä huolimatta.

- **Kiinni otettujen kohtelusta annettua ohjetta on muutettava selonteon 14 kohdassa esitettyjen huomautusten mukaisesti eli pidätetyllä tulee aina olla oikeus neuvotella kahdenkeskisesti ”riippumattoman” avustajan kanssa(14 kohta).**

Pidätetyille on esitutkintalain 45 §:n 3 momentin mukaan varattava tilaisuus hankkia kelpoisuusvaatimukset täyttävä avustaja, jos joltakulta on eväty oikeus toimia avustajana esitutkinnassa. Avustajan kelpoisuuden ratkaisee tutkinnanjohtaja.

Tutkintavankeudesta annetun lain (615/1974) 12 §:n mukaan tutkintavangin ja hänen oikeudenkäyntiavustajansa on sallittava tapaamalla, kirjeitse ja mahdollisuuksien mukaan puhelimitse pitää yhteyttä keskenään. Tapaamista voidaan valvoa, milloin siihen on erityistä syytä. Avustajan kanssa käytävää neuvottelua ei saa kuunnella eikä kirjeitä tarkastaa, ellei ole perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä. Väärinkäytöksen ilmaantuessa neuvottelu voi-

daan keskeyttää. Mainitun lain 19 §:n 1 momentin mukaan rikoksesta epäiltyinä pidätettyjen käsittelyssä on soveltuvin osin noudatettava tutkintavankeuslain säännöksiä.

Sisäasiainministeriön pidätettyjen kohtelusta antaman ohjeen mukaan rikosasian asianosaisen on annettava käyttää esitutkinnassa avustajaa. Jos joltakin on evätty oikeus toimia avustajana esitutkinnassa, pidätetyille on varattava tilaisuus hankkia kelpoisuusvaatimukset täyttävä avustaja. Pidätetyn ja hänen oikeudenkäyntiavustajansa on annettava pitää yhteyttä keskenään tapaamalla, kirjeitse ja mahdollisuuksien mukaan puhelimitse. Tapaamista voidaan valvoa, jos siihen on erityistä syytä. Avustajan kanssa käytävää neuvottelua ei saa kuunnella, ellei ole perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä.

Pidätettyjen käsittelystä on säädetty laissa. Sisäasiainministeriön antaman selvityksen mukaan neuvottelua saa kuunnella ainoastaan poikkeustapauksissa. Pääsääntö on, ettei avustajan ja pidätetyn tai vangitun välistä neuvottelua saa kuunnella.

- **Kiinni otetulla tulisi halutessaan olla oikeus tulla tarkastetuksi valitsemansa lääkärin toimesta sen lääkärintarkastuksen lisäksi, jonka poliisin kutsuma lääkäri on suorittanut (16 kohta).**

Suomessa poliisi turvautuu kiinni otettujen lääkärintarkastusten osalta pääsääntöisesti yleiseen terveyskeskuspalveluun. Kiinni otettu henkilö viedään terveyskeskukseen, jossa kuka tahansa vuorossa oleva lääkäri tekee tarkastuksen. Poliisi ei siis voi lääkäriä valita. Joissakin poikkeustapauksissa voidaan terveyskeskuksesta kutsua kulloinkin päivystävä lääkäri poliisin tiloihin tarkastusta suorittamaan, mutta tällainen menettely on suhteellisen harvinainen. Silloinkaan ei poliisi valitse lääkäriä, vaan paikalle tulee se lääkäri, joka päivystää ja jolla on mahdollisuus saapua paikalle.

Terveyskeskuslääkärin suorittaman tarkastuksen lisäksi on turhaa ja tarkoituksetonta suorittaa toista lääkärintarkastusta tutkintavangin nimeämän lääkärin toimesta. Terveyskeskuslääkärit ovat laillistettuja ja toimivat virkavastuulla.

Valmisteilla olevassa poliisin kiinni ottamien henkilöiden kohtelua koskevassa lakiesityksessä tullaan säätämään, että vapautensa menettäneellä on oikeus omalla kustannuksellaan saada lääkitystä, tutkimusta ja muuta terveydenhuoltoa säilytystilassa tai tarvittaessa säilytystilan ulkopuolella poliisin järjestämän lääkärin luvalla, jollei toimenpiteestä aiheudu vaaraa vapauteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitukselle. Poliisin järjestämän lääkärin lupa tarvitaan sen varmistamiseksi, että kyseinen henkilö on todella terveydenhuollon ammattihenkilöstöön kuuluva.

- **On ryhdyttävä toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että kaikkien poliisin tiloissa säilytettävien saatavilla koko maassa on heidän vapautenmenetyksensä alusta alkaen lomakkeita, joissa selvitetään oikeutta ilmoittaa kiinniotosta ja saada avustaja ja päästä lääkäriin. Näitä lomakkeita tulisi olla saatavilla kaikilla tarpeellisilla kielillä. Asianomaisia henkilöitä tulisi pyytää allekirjoituksellaan vahvistamaan, että he ovat saaneet lomakkeen (17 kohta).**

Sisäasiainministeriön poliisiosasto on heti CPT:n alustavan raportin jälkeen selvittänyt tilannetta ko. lomakkeen osalta. Selvityksen mukaan lomake on käytössä poliisihallinnossa kahdeksalla eri kielellä. Lomake oli kuitenkin päässyt loppumaan usealla säilytyspaikalla. Poliisiosasto on toimittanut lomakkeen poliisin kaikkiin vapautensa menettäneiden säilytys-tiloihin. Allekirjoituksella tapahtuva vahvistus tullaan ohjeistamaan.

Tietopyynnöt

- **Suomen viranomaisten lausumat selonteon 15 kohdassa käsitellystä asiasta sekä tietoja pidätettyjen henkilöiden oikeusapujärjestelmän toiminnasta (15 kohta).**

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa säädetyn lain (689/1997) 2 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan rikoksesta epäillyllä on oikeus itse huolehtia puolustuksestaan esitutkinnessa ja oikeudenkäynnissä. Esitutkintalain 45 §:n 1 momentin mukaan asianosaisen avustajana esitutkinnessa saa toimia asianajaja tai julkinen oikeusavustaja taikka muu oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan oikeudenkäyntiasiamieheksi kelpoinen henkilö.

Avustajana ei yksittäistapauksessa saa toimia se, joka:

- 1) on toiminut rikoksesta epäillyn neuvonantajana tutkittavassa tai siihen välittömästi liittyvässä rikoksessa;
- 2) toimii toisen rikoksesta epäillyn avustajana tutkittavaa tai siihen välittömästi liittyvää rikosta koskevassa asiassa, mikäli hänen toimimisensa asianosaisen avustajana oletettavasti vaikeuttaa merkittävästi asian selvittämistä;
- 3) toimii tai on toiminut tutkittavaa tai siihen välittömästi liittyvää rikosta koskevassa asiassa pakkokeinolain 5 a luvun 6 a §:ssä tarkoitettuna julkisena asiamiehenä;
- 4) harjoittaa oikeudellisten toimeksiantojen hoitamista yhdessä sellaisen henkilön kanssa, joka 1-3 kohdassa tarkoitettua syytä ei saisi toimia asianosaisen avustajana;
- 5) on epäiltynä tai todistajana tutkittavaa tai siihen välittömästi liittyvää rikosta koskevassa asiassa; tai
- 6) on virkamiehenä tai muuten julkista valtaa käyttäen osallistunut toimenpiteisiin tutkittavassa tai siihen välittömästi liittyvässä rikoksessa taikka tällaista rikosta koskevassa asiassa.

Mainitun pykälän 3 momentin mukaan avustajan hyväksyy tutkinnanjohtaja. Jos joltakulta on evätty oikeus toimia avustajana esitutkinnessa, asianosaiselle on varattava tilaisuus hankkia kelpoisuusvaatimukset täyttävä avustaja. Tutkintaa ei kuitenkaan tarvitse tämän vuoksi viivyttää.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa säädetyn lain 2 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan epäillylle on määrättävä puolustaja viran puolesta, kun:

- 1) epäilty ei kykene puolustamaan itseään;
- 2) epäilty, jolla ei ole puolustajaa, on alle 18-vuotias, jollei ole ilmeistä, ettei hän tarvitse puolustajaa;
- 3) epäillyn valitsema puolustaja ei täytä puolustajalle asetettavia vaatimuksia tai kykene asianmukaisesti puolustamaan epäiltyä; tai
- 4) siihen on muu erityinen syy.

Mainitun luvun 4 §:n 1 momentin mukaan puolustajan määrää se tuomioistuin, jossa rikosasia on vireillä tai jossa se voidaan panna vireille.

Poliisin on siis viran puolesta varattava rikoksesta epäillylle tilaisuus hankkia avustaja. Poliisi ei voi kuitenkaan määrätä jotakin tiettyä asianajajaa/lakimiestä toimimaan epäillyn avustajana. Epäillyllä on itse oikeus valita avustajansa ja tutkinnanjohtajalla on toimivalta hyväksyä avustaja. Poliisi voi myös epäillyn pyynnöstä avustaa epäiltyä avustajan valitsemisessa. Tällöin poliisi pääsääntöisesti ottaa yhteyttä asianajajaluettelossa lueteltuihin asianajajiin. Asianajajien toimintaa valvovat asianajajayhdistyksen hallitus ja valtioneuvoston oikeuskansleri. Asianajajat ovat täysin riippumattomia poliisista.

Sisäasiainministeriön tiedossa ei ole tätä asiaa koskevia kanteluita. Selvää kuitenkin on, että avustajan tulee täyttää esitutkintalaissa säädetyt kriteerit.

Oikeusapulain (257/2002) 1 §:n mukaan oikeusapua annetaan valtion varoin henkilölle, joka tarvitsee asiantuntevaa apua oikeudellisessa asiassa ja joka taloudellisen asemansa vuoksi ei kykene itse suorittamaan sen hoitamisen vaatimia menoja. Oikeusapuun kuuluvat muun muassa oikeudellinen neuvonta, tarpeelliset toimenpiteet sekä avustaminen tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa.

Lain 8 §:n 1 momentin mukaan oikeusapua antaa julkinen oikeusavustaja. Tuomioistuinasioissa ja eräissä muissa laissa määritellyissä tilanteissa avustajaksi voidaan kuitenkin määrätä myös tehtävään suostumuksensa antanut yksityinen avustaja.

Pykälän 2 momentin mukaan rikosasiassa epäillyn avustajaksi on määrättävä julkinen oikeusavustaja tai asianajaja taikka erityisestä syystä muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut henkilö, jos epäilty on pidätetty tai vangittu, jos häntä epäillään tai hänelle vaaditaan rangaistusta rikoksesta, josta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin neljä kuukautta vankeutta, tai tällaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta siihen taikka jos epäilty on 18 vuotta nuorempi. Saman pykälän 3 momentin mukaan oikeusavun saajan itse ehdottama kelpoisuusvaatimukset täyttävä henkilö on määrättävä avustajaksi, jolleivät erityiset syyt toisin vaadi.

- **Suomen viranomaisten huomiot tämän selonteon 19 kohdassa esille tulleesta kysymyksestä erityisesti, kun otetaan huomioon se, että Suomi on allekirjoittanut YK:n kidutuksen vastaisen sopimuksen valinnaisen pöytäkirjan, jossa velvoitetaan perustamaan tai nimeämään yksi tai useampi kansallinen valvontajärjestelmä epäasiallisen kohtelun ehkäisemiseksi (17 kohta).**

Suomen hallitus selvittää parhaillaan YK:n kidutuksen vastaisen sopimuksen valinnaisen pöytäkirjan ratifioimisedellytyksiä ja niitä muutoksia, joita lisäpöytäkirjan voimaan saattaminen Suomessa aiheuttaa. Vastaus CPT:n esittämään kysymykseen toimitetaan komitealle heti, kun selvitys on saatu valmiiksi.

Säilytysolot

Suosituks

- **Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen saneeraussuunnitelma käynnistetään viipymättä (21 kohta);**

Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen säilytystilojen kunnostus on lähes valmis. Säilytystilat on maalattu ja valaistus uusittu vastaamaan uusimpien vankiloiden tasoa. Vartijoiden kutsujärjestelmä on uusittu ja sen yhteyteen avattu myös kaksi radiokanavaa. Tiloissa on myös nyt liitännät televisiota varten ja tutkintavankien selleissä omat käymälät.

- **Porvoon ja Turun kihlakuntien poliisilaitoksilla ryhdytään toimenpiteisiin 22 kohdassa mainittujen säilytysolojen puutteiden korjaamiseksi (22 kohta);**

Porvoossa säilytystilojen käytävän ja sisääntulotilojen ilmastointia on parannettu ja säilytystilojen siivous on järjestetty päivittäiseksi. Turussa on aloitettu säilytystilojen täydellinen peruskorjaus.

- **Ryhdytään toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että kaikille poliisin kiinni ottamille päihytyneille annetaan sopivat patjat kaikkialla Suomessa (23 kohta).**

Sisäasiainministeriön poliisiosasto on jo 1990-luvun alkupuolella CPT:n vierailun jälkeen velvoittanut kaikki poliisilaitokset hankkimaan tarpeellisen määrän palonkestävällä materiaalilla päällystettyjä patjoja päihtyneenä säilöön otettujen käyttöön. Lahdessa patjoja ei ollut uusittu riittävän usein niiden rikkouduttua käytössä. Selvityksen mukaan asia on nyt kunnossa myös Lahden poliisilaitoksella.

Tietopyynnöt

- **Yksityiskohtaiset tiedot Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen säilytystiloista saneerauksen jälkeen (21 kohta).**

Vastaukseen liitetään erillinen kirjallinen selvitys Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen säilytystiloista saneerauksen jälkeen.

- **Yksityiskohtaiset tiedot Iisalmessa sijaitsevan Ylä-Savon kihlakunnan poliisilaitoksen korvaavista uusista tiloista (22 kohta);**

Ylä-Savon kihlakunnan poliisilaitoksen uudet toimitilat ovat valmistuneet. Säilytystilat vastaavat uusimpien vankiloiden tasoa. Vastaukseen liitetään erillinen kirjallinen selvitys Ylä-Savon kihlakunnan poliisilaitoksen korvaavista tiloista.

Tutkintavankien säilyttäminen poliisilaitoksilla

Suosituks

- **Suomen viranomaisten tulee:**

- **varmistaa, että kaikilla poliisilaitoksilla säilytetyillä tutkintavangeilla on mahdollisuus ulkoliikuntaan ainakin tunti päivässä;**

Sisäasiainministeriön antaman pidätettyjen kohtelua koskevan määräyksen mukaisesti pidätetyille on järjestettävä päivittäin mahdollisuus vähintään tunnin ulkoiluun.

- **Huolehtia siitä, että poliisilaitoksilla, joilla ei ole omia terveydenhoitopalveluja, mutta jotka on hyväksytty tutkintavankien säilytyspaikoiksi, kävisi sairaanhoitaja säännöllisesti, esimerkiksi päivittäin. Kaikilla poliisilaitoksilla, joissa säilytetään tutkintavangeja, on ryhdyttävä toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että lääkäri tai lääkäriille raportoiva pätevä sairaanhoitaja suorittaa näille henkilöille lääketieteellisen tarkastuksen 24 tunnin kuluessa heidän saapumisestaan ja että vastaanoton luottamuksellisuus taataan aina (28 kohta).**

Tutkintavankeudesta annetun lain 10 §:n mukaan tutkintavangin terveydestä on huolehdittava. Sairasta tai vammautunutta vankia on asianmukaisesti hoidettava ja kuntoutettava. Pidätettyjen kohtelua koskevan sisäasiainministeriön määräyksen mukaisesti pidätetty on tarkastettava ennen säilytyshuoneeseen sijoittamista. Tarkastuksessa on kiinnitettävä huomiota sairauksiin viittaaviin lääkärintodistuksiin, lääkemääräyksiin, lääkkeisiin, hoito-ohjeisiin ja tunnuksiin. Pidätetyltä on tiedusteltava hänen mahdollisia sairauksiaan, lääkitystään ja vammojaan sekä niiden syytä. Poliisin kiinni ottamien henkilöiden kohtelua koskevassa lakiesityksessä tullaan lisäksi säätämään, että vapautensa menettäneellä on oikeus lääketieteellisten tarpeiden mukaiseen terveyden- ja sairaanhoitoon.

Lääkärintarkastukseen pääsy ja tutkimuksien luottamuksellisuus

Sisäasiainministeriön poliisiosasto on pyytänyt kaikilta niiltä yksiköiltä, jotka on hyväksytty tutkintavankien säilytyspaikoiksi, selvityksen siitä, miten yksikössä on huolehdittu, että tutkintavanki pääsee lääkärin tai pätevän sairaanhoitajan tarkastukseen ja miten näiden vastaanottojen luottamuksellisuus on varmistettu.

Selvityksistä kävi esille, että kaikissa yksiköissä tutkintavanki pääsee lääkärintarkastukseen omasta pyynnöstään. Lisäksi tutkintavanki viedään lääkärintarkastukseen aina, jos muuten on syytä epäillä hänen tarvitsevan hoitoa. Käytettävät lääkärit ovat pääsääntöisesti päivystäviä terveyskeskuslääkäreitä.

Lääkärin tai sairaanhoitajan suorittamat tarkastukset ja niissä esille tulevat asiat ovat luottamuksellisia ja sairaanhoitohenkilöstöllä on salassapitovelvollisuus. Lääkärin ja hoitohenkilöstön turvallisuuden takaamiseksi tarkastuksessa on usein mukana myös vartija/t ja poliisi/t. Tarvittaessa turvallisuudesta vastaava henkilö/t voi kuitenkin poistua tutkimushuoneesta. Myös vartijat ovat salassapitovelvollisia.

Missään yksikössä, lukuun ottamatta Sisä-Savon kihlakunnan poliisilaitosta, lääkäri tai sairaanhoitaja ei automaattisesti suorita tutkintavangin tarkastusta 24 tunnin kuluessa vangin saapumisesta laitokseen. Sisäasiainministeriön saamien selvitysten mukaan tätä ei ole pidetty ongelmallisena, koska lääkärintarkastus voidaan aina tarvittaessa taata. Kaikki tutkintavangit eivät myöskään halua, että heidän terveytensä tarkastetaan.

- **Perustetaan nimenomaiset rekisterit, joihin kirjataan vankien sijoitukset poliisilaitosten eristysselleihin (33 kohta).**

Poliisilla on erityisiä eristyssellejä vain harvoissa paikoissa, kuten esimerkiksi Helsingin poliisivankilassa ja Tampereen poliisilaitoksella, joissa molemmissa on kaksi eristysselliä. Näihin selleihin voidaan sijoittaa joitakin itsetuhoisia tai voimakkaasti ”rähjääviä” ja aggressiivisiä tutkintavankkeja. Ääritapauksessa henkilö voidaan lääkäriä odotettaessa sitoa kiinni niin, ettei hän pääse vahingoittamaan itseään.

Pääasiallinen ero normaaliin selliin verrattuna on se, että eristyssellissä on sellin oven jälkeen kalteriseinä, joka sallii henkilökunnan asioimisen eristysselliin sijoitetun kanssa ilman päälle käymisen vaaraa. Tampereen eristysselleistä toinen on varustettu pehmenneillä seinillä ja lattialla eikä siinä ole muuta varustusta.

Eristysselliin sijoittaminen tulee kysymykseen harvoissa tapauksissa, yleensä pari kolme kertaa vuodessa. Eristäminen kestää pääsääntöisesti vain muutamia tunteja eli sen ajan, jonka henkilön rauhoittuminen kestää. Tämän jälkeen hänet palautetaan takaisin omaan selliinsä.

Rangaistuksena eristysselliin sijoittamista ei käytetä koskaan. Eristäminen rangaistuksena olisi selvästi lainvastaista ja sellaisenaan rangaistava menettely.

Eristysselliin sijoittamisesta ei nyt ole olemassa erityistä keskitettyä rekisteriä, koska siihen ei ole nähty käytännön tarvetta. Siitä huolimatta poliisilaitoskohtaisten kirjaamisrekistereiden perustamista selvitetään.

Huomiot

- **Suomen viranomaisten tulisi yrittää parantaa kiinni otettujen mahdollisuuksia kanssakäymiseen mieluiten selliensä ulkopuolella tai, mikäli tämä ei ole mahdollista, sellissä (luonnollisesti niin, että arvioidaan yksittäisen säilytettävän mahdollinen turvallisuusriski ja otetaan huomioon tutkinnan edut) (25 kohta);**
- **kehittää poliisilaitoksilla säilytettäville tutkintavangeille tarjottavia virikkeitä (25 kohta);**
- **tavoitteena tulisi olla, ettei tutkintavankeja enää säilytettäisi poliisilaitoksilla (25 kohta).**

On tosiasia, että poliisin tiloissa säilytettävien tutkintavankien mahdollisuus kanssakäymiseen on rajoitettua. Tämän sanelee niin tutkinnan turvaaminen kuin säilytyksen varmuuden ja järjestyksen säilyminenkin. Tutkintavangin vapautta rajoitetaan kuitenkin vain siinä määrin kuin vangitsemisen tarkoitus edellyttää. On myös huomattava, että tutkintavankien keskimääräinen säilytysaika poliisin tiloissa on 13 vuorokautta ja tuosta ajasta jo kuulustelut vievät huomattavan osan.

Suomen hallitus viittaa edellä kohdassa 8 esitettyyn selvitykseen uudesta lainsäädännöstä. Uuden lainsäädännön mukaan tutkintavangin ensisijainen sijoituspaikka on vankeinhoitolaitoksen ylläpitämä vankila. Tutkinnan turvaamiseksi on kuitenkin välttämätöntä säilyttää tutkintavankeja useissa tapauksissa poliisin tiloissa, joissa esimerkiksi rikoskumppanit voidaan säilyttää toisistaan erillään. Varsinaisissa vankiloissa tutkintavankeja ei pystytä pitämään toisistaan erillään niin tehokkaasti kuin poliisin tiloissa, mikä saattaa vaarantaa rikostutkinnan onnistumisen.

- **Suomen viranomaisia pyydetään tutkimaan, ovatko nykyiset lääkärin läsnäoloa Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksella koskevat järjestelyt riittävät (28 kohta).**
- **Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen osalta ryhdytään sellaisiin järjestelyihin, että sairaanhoitaja on paikalla myös viikonloppuisin (28 kohta).**

Helsingin poliisivankilassa on sivutoiminen lääkäri, joka päivystää poliisivankilassa kolmena päivänä viikossa kaksi tuntia kerrallaan. Tällöin on kaikilla tutkintavangeilla oikeus ja mahdollisuus päästä hänen vastaanotolleen. Lääkäri tutkii kaikki ne säilytettävät, jotka ovat pyytäneet saada tavata lääkärin sekä ne, joiden aiemmin määrätty hoito tai lääkitys on kesken sekä ne, jotka sairaanhoitajan mielestä ovat lääkärin tutkimuksen tarpeessa. Nykyiset järjestelyt on katsottu riittäviksi.

Muina aikoina akuutit sairaustapaukset hoidetaan yleisen terveydenhoidon järjestelmän mukaisesti terveyskeskuksissa. Tarvittaessa lääkäriambulanssi on paikalla joidenkin minuuttien kuluttua kutsusta ja kunnallisen sairaanhoidon koko kapasiteetti on käytettävissä.

Pasilan poliisivankilassa toimii tällä hetkellä kokopäiväinen sairaanhoitaja, joka on paikalla normaalisti kaikkina arkipäivinä. Hänen tehtävänä on lääkärin määräämien lääkkeiden jako sekä muut hoitotoimenpiteet, jotka lääkäri on tarkastuksessaan katsonut tarpeellisiksi. Sairaanhoitaja käy päivittäin tapaamassa niitä, joilla jokin hoito on kesken tai jotka ovat valittaneet vaivoistaan vartiointihenkilöstölle sekä niitä säilöön tuotuja, jotka vartiointihenkilöstön mielestä tarvitsevat hoitoa. Niitä, joilla ei sisään tulotarkastuksessa havaita mitään vaivoja ja jotka eivät kysyttäessä ilmoita sairauksistaan, ei sairaanhoitaja rutiininomaisesti käy tapaamassa.

Sairaanhoitaja annostelee viikonlopun aikana tarvittavat lääkkeet valmiiksi ja jakaa säilytettäville perjantaisin sellaiset lääkkeet, joiden käyttöön ei liity yliannostuksen riskiä. Muiden lääkkeiden jaon suorittavat vartijat sairaanhoitajan ohjeiden mukaisesti.

Nämä järjestelyt ovat Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan toimineet jo vuosia ilman ongelmia. Sairaanhoidajan paikalla olo myös viikonloppuisin edellyttäisi ainakin toisen sairaanhoidajan palkkaamista eikä siihen katsota olevan tarvetta.

Akuuteissa tapauksissa on viikonloppuisin ja virka-ajan ulkopuolella turvauduttu pelastuslaitoksen antamaan apuun ja Helsingin kaupungin yleisen terveydenhuollon palveluihin, kutsuttu paikalle sairaauto tai päivystävä lääkäri. Sairasauto on paikalla muutamassa minuutissa ja tarpeen mukaan myös lääkäriambulanssi.

Tutkintavankeudesta annettu laki ja sisäasiainministeriön määräys pidätettyjen kohtelusta edellyttävät, että mahdollisuus sairaanhoidohenkilökunnan tapaamiseen on järjestetty ja että tarvittaessa hankitaan lääkärin apua ja sairaanhoitoa sekä huolehditaan lääkärin määräämästä lääkityksestä. Näiden säännösten edellyttämiin toimenpiteisiin on valmius ryhtyä.

Vartiointihenkilöstö vastaa myös sairaanhoidajan ja lääkärin kierron turvallisuudesta, joten heidän on valvottava kierrosta. Tämän vuoksi vartija seuraa näköetäisyydellä heidän työskentelyään sukupuolisääntöjä ja häveliäisyyttä noudattaen.

Pasilan poliisivankilan vartiointihenkilöstö muodostuu vartijoista, jotka ovat saaneet peruskurssiin sisältyvän ensiapukoulutuksen.

- **On tärkeätä, että tutkintavankien parissa työskenteleville poliiseille järjestetään säännöllisiä ensiavun kertauskursseja (28 kohta).**

Sisäasiainministeriön poliisiosasto on pyytänyt kaikilta niiltä yksiköiltä, jotka on hyväksytty tutkintavankien säilytyspaikoiksi selvitykseen siitä, miten ja kuinka usein tutkintavankien parissa työskenteleville poliiseille järjestetään ensiavun kertauskursseja.

Sisäasiainministeriön saaman selvityksen mukaan enemmistössä yksiköistä järjestettiin poliisille ja vartijoille ensiavun kertauskursseja suhteellisen säännöllisesti (kerran 1-3 vuodessa). Kertauskurssit sisältyvät usein työpaikkakoulutukseen. Sisäasiainministeriön poliisiosasto selvittää vielä, olisiko asiasta annettava tarkempia ohjeita vai voidaanko nykyistä tilannetta pitää riittävänä.

- **Olisi toivottavaa, että "poliisivankiloissa" pidettyjen henkilöiden vierailuoikeuksia lisättäisiin (29 kohta).**

Tutkintavankeudesta annetun lain 13 § 3 momentin mukaan vanki saa ottaa vastaan vieraita tarpeellisen valvonnan alaisena. Esitutinnan ollessa kesken voidaan kieltää muun kuin lähiomaisen tapaaminen, jos tapaamisen voidaan olettaa vaarantavan vangitsemisen tarkoituksen. Lähiomaisten ja, milloin valvontaa muusta syystä ei katsota tarpeelliseksi, muidenkin vierailut voidaan sallia ilman valvontaa.

Valmisteltavana olevassa poliisin kiinni ottamien henkilöiden kohtelua koskevassa laissa tullaan laajasti säätämään vapautensa menettäneiden oikeuksista ja velvollisuuksista, mm. kirjeenvaihdosta ja puhelimen käytöstä, tapaamisista ja muista yhteyksistä säilytystilan ulkopuolelle ja turvaamistoimenpiteenä tapahtuvasta eristämisestä. Esityksen mukaan vapautensa menettäneellä olisi lähtökohtaisesti oikeus tavata vieraita tarpeellisen valvonnan alaisena tapaamista varten varattuina aikoina niin usein kuin se säilytystilan järjestystä ja toimintaa haittaamatta on mahdollista. Tapaaminen voidaan esityksen mukaan sallia muulloinkin kuin tapaamista varten varattuina aikoina, jos se on tarpeen vapautensa menettäneen yhteyksien kannalta tai muusta erityisestä syystä

Sisäasiainministeriön antaman selvityksen mukaan poliisivankiloissa säilytettävät voivat tavata vieraita joustavammin kuin tutkintavankiloissa säilytettävät, joissa vieraita voi ottaa vastaan vain 1-2 päivänä viikossa. Poliisivankila sijaitsee usein säilytettävän kotipaikkakunnassa, jolloin vieraiden on helpompi käydä tapaamassa säilytettävää poliisivankilassa kuin mahdollisesti kaukana säilytettävän kotipaikkakunnalta sijaitsevassa tutkintavankilassa. Suomi on laaja maa ja tutkintavankiloita on ainoastaan muutamia, jolloin etäisyydet saattavat helposti muodostua pitkiksi.

- **Suomen viranomaisia pyydetään harkitsemaan nykyisen tutkintavankien kirjeenvaihdon yleisen tarkastusjärjestelmän korvaamista tapauskohtaisella menettelyllä. Lisäksi joitakin nykyisin tutkijoille kuuluvia valvontavelvollisuuksia - mikäli ne vielä katsotaan tarpeellisiksi - voitaisiin siirtää muulle henkilökunnalle (esimerkiksi vartijoille, jotka ovat päivittäin yhteydessä asianomaisiin kiinni otettuihin) (31 kohta).**

Edellä kohdassa 8 tarkoitetussa kokonaisuudistuksessa on tarkoitus säätää nykyistä tarkemmat säännökset tutkintavankien kirjeenvaihdon tarkastamisesta. Ehdotettuun tutkintavankeuslakiin tulisi täsmälliset säännökset kirjeenvaihdon tarkastamisesta, kirjelähetysten lukemisesta ja pidättämisestä. Ehdotetun tutkintavankeuslain 8 luvun 1 §:n mukaan tutkintavangille saapunut tai tutkintavangilta peräisin oleva suljettu kirje tai muu postilähetys saataisiin tarkastaa läpivalaisemalla tai avaamalla sen tutkimiseksi, ettei se sisällä luvattomia aineita tai esineitä. Tarkastaminen edellyttäisi tapauskohtaista harkintaa. Tutkintavankeuslain 8 luvun 2 §:n mukaan tutkintavangille saapunut tai häneltä peräisin oleva kirje, muu postilähetys tai viesti saataisiin lukea, jos se on perustellusta syystä tarpeen tutkintavankeuden tarkoituksen turvaamiseksi, rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka tutkintavangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Ehdotetun lain 8 luvun 3 §:n mukaan tutkintavangin ja vankilan tai sen henkilökunnan toimintaa valvovan viranomaisen tai ihmisoikeuksien valvontaelimen, jolle tutkintavangilla on kansainvälisten sopimusten mukaan valitus- tai kantelu-oikeus, välistä kirjeenvaihtoa ei saa tarkastaa eikä lukea. Päätösvalta tulee uuden tutkintavankeuslain mukaan olemaan valvonnasta vastaavalla virkamiehellä, jota nimikettä vastaa nykyisessä organisaatiossa ylivartija.

Ehdotettuun lakiin poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta tulee sisältymään vastaavat säännökset.

Suomen hallitus viittaa kohdassa 30 esitettyyn. Mahdollisuuksia eriyttää valvonta- ja tarkastamisvastuu rikosten esitutkinnasta nykyistä selvemmin tullaan selvittämään.

Tietopyynnöt

- **Suomen viranomaisten lausumat tämän selonteon 30 kohdassa esille otetuista kysymyksistä (30 kohta).**

Oikeusministeriö asetti 8.4.2003 työryhmän, jonka tehtäväksi annettiin 1) selvittää tutkintavankien määrän kasvuun liittyviä syitä, 2) selvittää mahdollisuuksia lisätä nykyisten tutkintavankeudelle vaihtoehtoisten rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käyttöä, 3) pohtia uusien tutkintavankeudelle vaihtoehtoisten rikosprosessuaalisten pakkokeinojen ja muiden vangitsemista vähentävien toimenpiteiden kehittämistä, 4) selvittää perusteita, joiden nojalla tutkintavankien sijoittamisen joko vankiloihin tai poliisin säilytystiloihin tulisi määräytyä, 5) pohtia toimenpiteitä, joilla tutkintavankien määrää erityisesti poliisin tiloissa voitaisiin vähentää, 6) selvittää mahdollisuuksia parantaa tutkintavankien mahdollisuuksia osallistua sellin ulkopuolisiin toimintoihin poliisin säilytystiloissa ja vankiloissa sekä 7) tehdä esitys tarvittaviksi säännösmuutoksiksi. Saatuaan työnsä valmiiksi työryhmä luovutti mietintönsä ja ehdotuksensa oikeusministeriölle helmikuussa 2004.

Työryhmä piti tärkeänä tutkinnanjohton ja vangitun olosuhteista päättämisen välistä periaatteellista eroa. Suurimmissa poliisivankiloissa tutkintavangit sijoitetaan nykyään erilliselle selliosastolle, jonka valvonnasta vastaavat vartijat. Näissä laitoksissa tutkintaosaston päällikkö ei toimi vankilaosaston päällikkönä. Pienemmissä yksiköissä vastaava jaottelu on vaikeampi toteuttaa. Nykyään tutkinnanjohtaja päättää kuitenkin vangitun oikeuksista, kuten taapaamisista ja yhteydenpitorajoituksista. Työryhmä ehdotti, että poliisivankiloissa eriytetään selkeästi rikostutkinnan johto muusta tutkintavangin kohtelua ja päiväjärjestystä koskevasta päätöksenteosta.

Työryhmä ehdotti myös, että poliisivankiloissa annetaan vankeinhoidollista koulutusta tutkintavankeja valvoville ja heidän kohtelustaan vastaaville henkilöille.

Edellä esitetyt toimenpiteet on tarkoitus toteuttaa poliisin osalta poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta koskevan lakiehdotuksen voimaantulon yhteydessä. Suomen hallitus korostaa kuitenkin, että niissä kihlakuntien poliisilaitoksissa, joissa on osastojako, poliisivankiloista ja niiden toiminnan johtamisesta vastaa pääsääntöisesti jo nyt muu kuin rikosten esitutkinnasta vastaava osasto.

- **Lisätietoja lakiehdotuksesta, jossa määrättäisiin tarkasti tutkintavankien yhteyksiin ulkomaailmaan sovellettavista rajoituksista (ja siitä, että tutkintavankeudesta päättävän oikeuden on tutkittava tämä viran puolesta) (32 kohta).**

Edellä kohdassa 8 tarkoitetun kokonaisuudistuksen yhteydessä ehdotetaan myös lisättäväksi pakkokeinolakiin uudet säännökset tutkintavankien yhteydenpidon rajoituksista tutkinnallisista syistä. Ehdotettu säännös sisältäisi määräykset yhteydenpidon rajoittamisesta toisaalta esitutkinnan aikana ja toisaalta syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin aikana. Yhteydenpidon rajoittamiselle syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin aikana olisi tiukemmat edellytykset.

Uuden säännöksen mukaan tutkintavangin yhteydenpitoa voitaisiin rajoittaa esitutkinnan olleessa kesken. Rajoitukset voisivat koskea yhteydenpitoa muun tutkintavangin, vangin taikka muun henkilön kanssa. Rajoittamisen edellytyksenä olisi, että on perusteltua syytä epäillä, että yhteydenpito vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen. Tutkintavankeuden tarkoituksesta ehdotetaan säädettäväksi tutkintavankeuslain 1 luvun 3 §:ssä. Mainitun pykälän mukaan tutkintavankeuden tarkoituksena on turvata rikoksen esitutkinta, tuomioistuinkäsittely ja rangaistuksen täytäntöönpano sekä estää rikollisen toiminnan jatkaminen.

Syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin aikana yhteydenpidon rajoittamisen edellytyksenä olisi, että olisi perusteltua syytä epäillä, että yhteydenpito vakavasti vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen. Vakava vaara tulisi perustella yksittäisessä tapauksessa. Jos yhteydenpitorajoitus ulotettaisiin koskemaan koko vankiyhteisöä, rajoituksen tulisi olla mahdollisimman lyhytkestoinen.

Pykälässä säädettäisiin myös niistä henkilöistä, joiden kanssa käytävää yhteydenpitoa ei saisi rajoittaa tai, joiden kanssa yhteydenpidon rajoittamiseen tulisi olla erityisen painavia syitä. Yhteydenpitoa ei saisi rajoittaa tutkintavangin asiamiehen kanssa. Lisäksi 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että ainoastaan erityisen painavista syistä yhteydenpitoa voitaisiin rajoittaa lähiomaisen tai muun läheisen kanssa. Rikokseen liittyvillä erityisen painavilla syillä tarkoitetaan esimerkiksi tilannetta, jossa lähiomaiset ovat epäiltyjä samassa rikosasiassa, mutta kaikkia heistä ei ole vangittu. Tällainen erityisen painava rikokseen liittyvä syy voisi olla myös tilanne, jossa laajasta talousrikosjutusta vangittu pyrkisi lähiomaisensa tai läheisensä avulla hävittämään omaisuuttaan tai kirjanpitoaineistoa.

Rajoitukset voisivat koskea kirjeenvaihtoa, puhelimen käyttöä, tapaamisia tai muita yhteyksiä vankilan ulkopuolelle. Säännöksen perusteella voitaisiin rajoittaa myös tutkintavangin yhteydenpitoa tiedotusvälineisiin. Rajoitus voisi koskea myös yhdessäoloa tietyn tutkintavangin tai tutkintavankien taikka vankien kanssa. Yhteydenpitoa ei voitaisi rajoittaa enempää tai pitempään kuin välttämätöntä.

Ehdotetun säännöksen mukaan rajoituksista päättäisi tuomioistuin, jonka tulisi myös harkita yhteydenpitorajoitukset uudelleen vangitsemisasiaa uudelleen käsitellessään. Pykälässä säädetäisiin myös pidätettyjen ja kiinni otettujen yhteydenpidon rajoittamisesta. Pidätettyjen ja kiinni otettujen yhteydenpidon rajoittaminen olisi lähtökohtaisesti mahdollista samoilla edellytyksillä, joita sovellettaisiin tutkintavankeihin.

- **Suomen viranomaisten huomiot useilta tutkintavangeilta kuultuihin väitteisiin siitä, että eristyssellejä oli tosiasiallisesti käytetty eristysrangaistuksena (33 kohta).**

Poliisilla on erityisiä eristyssellejä vain harvoissa paikoissa, kuten esimerkiksi Helsingin kihlakunnan poliisivankilassa ja Tampereen poliisilaitoksella, joissa molemmissa on kaksi eristysselliä. Näihin selliisiin voidaan sijoittaa joitakin itsetuhoisia tai voimakkaasti ”rähjäviä” ja aggressiivisiä tutkintavankeja. Ääritapauksessa henkilö voidaan sitoa kiinni lääkäriä odottaessa siten, ettei hän pääse vahingoittamaan itseään.

Pääasiallinen ero normaaliin selliin verrattuna on se, että eristyssellissä on sellin oven jälkeen kalteriseinä, joka sallii henkilökunnan asioimisen eristysselliin sijoitetun kanssa ilman päälle käymisen vaaraa. Tampereen eristysselleistä toinen on varustettu pehmenneillä seinillä ja lattialla eikä siinä ole muuta varustusta.

Eristysselliin sijoittaminen tulee kysymykseen harvoissa tapauksissa, yleensä pari kolme kertaa vuodessa. Eristäminen kestää pääsääntöisesti vain muutamia tunteja eli sen ajan, jonka henkilön rauhoittuminen kestää. Tämän jälkeen hänet palautetaan takaisin omaan selliinsä.

Rangaistuksena eristysselliin sijoittamista ei käytetä koskaan. Eristäminen rangaistuksena olisi selvästi lainvastaista ja sellaisenaan rangaistava menettely.

Eristysselliin sijoittamisesta ei nyt ole olemassa erityistä keskitettyä rekisteriä, koska siihen ei ole nähty käytännön tarvetta. Siitä huolimatta poliisilaitoskohtaisten kirjaamisrekistereiden perustamista selvitetään.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta koskevan lakiesityksen 11 luvun 3 §:ssä on tarkoitus säätää henkilön sijoittamisesta tarkkailuun, joka voidaan toteuttaa myös henkilön sijoittamisella ns. eristysselliin, jos sellainen poliisilaitoksella on olemassa. Edellytyksenä on, että tämä on välttämätöntä itsetuhoisen käyttäytymisen estämiseksi tai väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi, jota ei saada estettyä muulla tavoin ja josta saattaa aiheutua vaaraa vapautensa menettäneen tai muiden henkilöiden turvallisuudelle taikka huomattavaa vahinkoa omaisuudelle. Tarkkailuun sijoittamisesta on viipymättä ilmoitettava terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvalle virkamiehelle, jonka tulee mahdollisimman pikaisesti tutkia vapautensa menettäneen terveydentila.

B. Ulkomaalaislainsäädännön nojalla kiinni otetut ulkomaalaiset

Alustavat huomautukset

Tietopyynnöt

- **Onko suunnitelmia perustaa muihin osiin maata Helsingin ulkomaalaisten säilöönottoyksikköä vastaavia laitoksia? (34 kohta).**

Katajanokan entisen vankilan tiloissa oleva säilöönotto yksikkö siirretään uusiin tiloihin joulukuussa 2004. Uusissa tiloissa on paikkoja noin 30 säilöön otetulle. Lisäksi tiloihin tulee noin 45 - paikkainen vastaanottokeskus turvapaikanhakijoille. Tarvetta perustaa muita säilöönottoyksiköitä selvitetään.

Epäasiallinen kohtelu

Tietopyynnöt

- **Tulokset selvityksistä, jotka on tehty tämän selonteon 35 ja 36 kohdassa kuvatusta ukrainalaisperheen käännytystapauksesta (37 kohta).**

Sisäasiainministeriön poliisiosasto on selvittänyt asiaa perusteellisesti. Kyseisessä tapauksessa poliisi on, yritettyään ensin tuloksetta päätöksen täytäntöönpanoa, pyytänyt virka-apua terveydenhuoltohenkilökunnalta saadakseen lääketieteellisen arvion perheenjäsenten terveydellisestä tilasta ja sen edellyttämistä mahdollisista toimenpiteistä muun muassa lentoturvallisuuden huomioon ottaen. Täytäntöönpanoyritysten yhteydessä perheen isä ja äiti ovat yrittäneet vahingoittaa itseään ja lapset hypätä lentokoneen oviaukolta maahan. Tapauksessa on otettu yhteyttä sairaanhoitajaan, jolla on vuosien kokemus mm. vapautensa menettäneiden ja maasta poistettavien hoitamisesta ja pyydetty tätä avustamaan maasta poistamisen täytäntöönpanotoimessa. Sairaanhoitaja puolestaan on pyytänyt toimintaohjeita työpaikkansa lääkäriltä. Lääkärin ohjeiden mukaisesti sairaanhoitaja on sitten antanut rauhoittavaa lääkitystä suonensisäisesti perheen vanhemmille.

Myös terveydenhuollon oikeusturvakeskus (TEO) on tehnyt ukrainalaisperheen käännytystapauksesta selvityksen. TEO:n mukaan lääkärillä ei kyseisessä tapauksessa ollut riittäviä tietoja lääkityksen määräämiseen ilman käännytettävien henkilökohtaista tutkimista eikä tapauksessa ollut säännösten edellyttämiä perusteita käännytettävien lääkitsemiseen heidän tahdostaan riippumatta. Tämän vuoksi TEO on antanut kirjallisen varoituksen sekä asianomaiselle lääkärille että sairaanhoitajalle.

Ukrainalaisperheen käännyttämistä koskeva asia on tällä hetkellä myös eduskunnan oikeusasiamiehen käsiteltävänä.

Helsingin ulkomaalaisten säilöönottoyksikkö

Suosituks

- **Ryhdytään toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että Helsingin säilöönottoyksikössä säilytetyille ulkomaiden kansalaisille tarjotaan ainakin yksi tunti ulkoilua päivittäin (41 kohta).**

Säilöönottoyksikössä tarjotaan nykyisin vähintään yksi tunti ulkoilua päivittäin jokaiselle henkilölle. Ulkoilumahdollisuudet paranevat vielä, kun säilöönottoyksikkö siirretään säilöönottotarkoitukseen korjattuihin tiloihin joulukuussa 2004.

- **Tämän selonteon 42 kohdassa mainitut puutteet Helsingin säilöönottoyksikön terveydenhoidon järjestämisessä korjataan. Erityisesti on ryhdyttävä toimenpiteisiin:**

- **jotta varmistetaan, että lääkäri tai pätevä, lääkärille raportoiva sairaanhoitaja tutkii kaikki uudet kiinni otetut pian heidän saapumisensa jälkeen;**

Säilöönottoyksikön terveydenhuolto on järjestetty siten, että pätevä, lääkärille raportoiva sairaanhoitaja tutkii kaikki uudet kiinni otetut pian heidän saapumisensa jälkeen.

- **sen järjestämiseksi, että paikalla olisi päivittäin henkilö, jolla on laillistetun sairaanhoitajan pätevyys. Tämä henkilö voisi erityisesti suorittaa ensimmäisen terveystarkastuksen uusille saapujille, ottaa vastaan ulkomaalaisten pyynnöt lääkäriin pääsystä, varmistaa määrättyjen lääkkeiden saannin ja jakelun, säilyttää terveydentilaa koskevat tiedot (ja näin varmistaa terveydentilaa koskevien tietojen luottamuksellisuus) ja valvoa yleisiä hygieniaoloja;**

Nykyisen säilöönottoyksikön paikkamäärä on 30. Tästä syystä kokopäivätoimiselle sairaanhoitajalle ei ole riittävästi töitä. Lääkäri saadaan kuitenkin tarvittaessa paikalle nopeastikin. Uuteen säilöönottoyksikköön on tarkoitus palkata sairaanhoitaja, joka huolehtii säilössä olevista ulkomaalaisista ja mahdollisuuksien mukaan hoitaa myös yksityismajoituksessa (=itse majoituksensa järjestäneet turvapaikanhakijat) olevia turvapaikanhakijoita.

Terveydenhuoltoon ja sairaanhoitoon liittyvät asiakirjat säilytetään nykyisin siten, että ne ovat asiakkaan lisäksi ainostaan sairaanhoitajan ja lääkärin saatavissa.

- **kiinni otettujen akuutin hammashoidon saannin parantaminen;**

Säilöönottoyksikkö on huolehtinut ja huolehtii akuutin hammashoidon järjestämisestä.

- **asianmukaisen psykologisen/psykiatrisen avun saannin varmistaminen mieluiten järjestämällä psykiatrin ja/tai psykologin säännölliset käynnit säilöönottoyksikössä (43 kohta).**

Asiaan on kiinnitetty huomiota. Psykologisen tai psykiatrisen avun tarpeessa oleville hankitaan asianmukaista hoitoa ja terapiaa joko kutsumalla psykiatri tai psykologi säilöönottoyksikköön tai kuljettamalla apua tarvitseva hoitoon säilöönottoyksikön ulkopuolelle.

Huomiot

- **Mitä kauemmin henkilöt ovat kiinni otettuina ulkomaalaislainsäädännön nojalla, sitä kehittyneempiä heille tarjottavien virikkeiden pitäisi olla. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää pienten lasten ja nuorten erityistarpeisiin; opetuksen tulisi olla tarjottavan virikeohjelman tärkeä osa (41 kohta).**

Säilöön otettujen ulkomaalaisten virikepalvelut suunnitellaan ja toteutetaan uudessa säilöönottoyksikössä siten, että ne vastaavat erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien, kuten lasten, nuorten ja yksin olevien naisten tarpeisiin.

- **Suomen viranomaisia pyydetään tutkimaan Helsingin säilöönottoyksikön henkilökunnan lähtökoulutuksen ja jatkuvan koulutuksen tilanne tämän selonteon 45 kohdassa esitettyjen havaintojen pohjalta (45 kohta);**

Saadun selvityksen mukaan henkilökunnan pohjakoulutus on hyvä. Monilla on opistotutkinto, ammattikorkeakoulututkinto tai ammatillinen tutkinto terveydenhuollon-, sosiaali- tai muulta vastaavalta alalta. Lisäksi säilöönottoyksikkö järjestää ja hankkii lisäkoulutusta esimerkiksi turvallisuusasioissa.

- **Olisi toivottavaa, että luotaisiin erityinen rekisteri, johon kirjattaisiin erillään säilyttämistä koskevat tapaukset ja ulkomaalaisten siirrot poliisin säilytykseen (48 kohta).**

Rekisteri on perustettu lokakuussa 2003.

Tietopyynnöt

- **Tarkempia tietoja uudesta ulkomaalaisille tarkoitetusta laitoksesta Metsälässä mukaan lukien sen suunnitellusta käyttöönottopäivästä (38 kohta).**

Metsälän vastaanottokeskus valmistunee joulukuussa 2004, jolloin säilöönottoyksikön toiminta siirtyy uusiin ajanmukaisiin tiloihin. Uusissa tiloissa tulee toimimaan säilöönottoyksikön lisäksi pieni turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskus (46 paikkaa) sekä yksityismajoituksessa asuvien turvapaikanhakijoiden neuvonta-/palvelupiste. Tarkoitus on, että säilöön otetun lapset ja puoliso aina kun mahdollista majoittuisivat avoimen vastaanottokeskuksen tiloihin. Lisäksi vastaanottokeskuksen palvelujen on tarkoitus olla myös säilöönottoyksikön käytössä. Uudet tilat edustavat suomalaista laitosstandardia, minkä lisäksi on otettu huomioon säilöönottotoiminnan erityispiirteet ja -vaatimukset. Asiakkaiden olosuhteet paranevat huomattavasti; vapaa-ajan toiminnoille ja harrastustoiminnoille tulee olemaan nykyistä enemmän tilaa. Ulkoilutila tulee kohentumaan nykyistä viihtyisämmäksi, minkä lisäksi mm. tupakointia varten tulee olemaan erityinen ulkotila, johon asiakkaalla on vapaa pääsy.

- **Suomen viranomaisten huomioista, jotka koskevat poliisin valtuuksia päästä Helsingin ulkomaalaisten säilöönottoyksikön tiloihin ja asettaa siellä pidetyille ulkomaalaisille rajoituksia (49 kohta).**

Säilöönottoyksikkö toimii työministeriön alaisena. Sen toiminnasta ja siellä säilytettävien ihmisten kohtelusta säädetään säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetussa laissa (116/2002). Poliisin valtuudet säilöönottoyksikön sekä siellä säilytettävien ihmisten suhteen ovat hyvin rajalliset. Ne on kirjattu lakiin ja liittyvät säilöön otettua ulkomaalaista koskevaan päätöksentekoon tai hänen maasta poistamistaan koskevan päätöksen täytäntöönpanoon tai siihen, että ulkomaalaisen henkilökohtaiset ja muut olot huomioon ottaen on perusteltua aihetta olettaa hänen syyllistyvän rikokseen Suomessa.

Poliisin itsenäinen toimivalta säilöönottoyksikköön sijoitetun ulkomaalaisen osalta rajoittuu seuraaviin tapauksiin:

- Poliisi voi evätä ulkopuolisen henkilön tapaamisen, jos tapaamisen perustellusta syystä arvioidaan vaarantavan säilöön otetun ulkomaalaisen maahantuloedellytysten ja henkilöllisyyden selvittämisen tai jos on perusteltua syytä olettaa, että tapaaminen myötävaikuttaa rikoksen tekemiseen.
- Poliisi tekee päätöksen säilöönottoyksikössä erillään säilyttämisestä, jos erillään säilyttäminen on poikkeuksellisesti välttämätöntä maahantuloedellytysten tai henkilöllisyyden selvittämisen turvaamiseksi.
- Puhelimen käytön ehdoksi voidaan asettaa, että säilöön otettu ulkomaalainen ilmoittaa, kehen hänellä on tarkoitus olla yhteydessä. Puhelimen käyttö voidaan kieltää, jos sen perustellusta syystä arvioidaan vaarantavan ulkomaalaisen maahantuloedellytysten tai henkilöllisyyden selvittämisen tai jos voidaan perustellusta syystä olettaa, että puhelimen käyttö myötävaikuttaa rikoksen tekemiseen. (17 §)

- Oikeutta olla yhteydessä säilöönottoyksikön ulkopuolelle televiestintää, muuta sähköistä viestintää tai muuta tämän kaltaista teknistä yhteyttä käyttämällä voidaan rajoittaa 17 §:ssä säädettyillä perusteilla ottamalla matkapuhelin tai muu viestintälaitte pois ulkomaalaiselta kiellon ajaksi.
- Ulkomaalaiselle voidaan antaa lupa poistua säilöönottoyksiköstä vakavasti sairaana olevan lähiomaisen tai muun läheisen henkilön tapaamista tai hautaamista varten tai muusta vastaavasta erittäin tärkeästä syystä.

Tapauksissa, joissa on kysymys säilöönottoyksikön turvallisuudesta, säilöönottoyksikön johtaja tai hänen sijaisensa ottaa yhteyttä poliisiin. Tällöin on kyse säilössä olevien henkilöiden turvallisuudesta ja poliisi toimii säilöönottoyksikön pyynnöstä.

Poliisille on varattu säilöönottoyksikön yhteyteen tila, jossa hän voi selvittää ulkomaalaisen kanssa asioita, jotka liittyvät ulkomaalaislain toimeenpanoon, kuten maahantuon syyhyn, matkareittiin ja, maasta poistamiseen. Tällä tavoin vältetään säilöön otettujen ulkomaalaisten kuljettamista ja kuljettamisesta aiheutuvia kustannuksia.

Poliisin kanssa sovitaan tapaamisista säilöönottoyksikössä. Poliisi ei pääse vapaasti säilöönottoyksikön tiloihin. Poliisilla ei ole myöskään toimivaltuuksia säilöönottoyksikön toimintaan ja henkilökuntaan nähden.

Ulkomaalaisen säilöön ottaminen on nimenomaisesti tarkoitettu ulkomaalaisen maassa-oloedellytysten selvittämisen tai maasta poistamisen täytäntöönpanon turvaamiseksi tapauksissa, joissa muuta turvaamistoimenpidettä, esimerkiksi ilmoittautumisvelvollisuutta, ei voida katsoa riittäväksi. Säilöönoton oikeuden- ja tarpeenmukaisuusarvioinnin suorittaa kärjäoikeus viimeistään neljän vuorokauden kuluttua kiinniotosta ulkomaalaislain 124 §:n nojalla. Kärjäoikeuden päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Säilössä pitämisen aika on riippuvainen tutkinta- ja viranomaistoimien edistymisestä. Säilöön otetun asiat tulee käsitellä kiireellisesti.

Suomen esitutkintaperiaatteiden lähtökohtana on, että tutkinnassa otetaan huomioon kaksi osittain erisuuntaista tavoitetta: tehokkuuden vaatimus sekä kansalaisen ja erityisesti rikoksesta epäillyn oikeusturva. Jälkimmäinen pitää sisällään sekä tutkinnan asianmukaisuuden että oikeudenmukaisuuden vaatimuksen. Säilöön otettu ulkomaalainen rinnastetaan epäillyn asemassa olevaan. Asioiden asianmukainen ja joutuisa selvittäminen vaatii usein säilöön otetun kuulemista tai häneen kohdistuvia muita toimenpiteitä, kuten esim. käyttäminen kotimaansa suurlähetystössä matkustusasiakirjojen hankkimiseksi.

Olisi vähimmän haitan periaatteen vastaista ja säilöön otetun vapautta laajemmin rajoittavaa kuljettaa säilöön otettu erikseen poliisilaitoksen tiloihin yksinomaan kuulemisen suorittamiseksi, jos säilöönottoyksikössä on käytettävissä tila, jossa kuuleminen voidaan suorittaa asiakkaalle vähintään mahdollista haittaa tuottaen. Joissakin tapauksissa, esimerkiksi vertailusormenjälkien ottamista varten, on välttämätöntä kuljettaa säilöön otettu poliisilaitoksen tiloihin toimenpiteen suorittamiseksi. Tällöin on myös perusteltua suorittaa kuuleminen poliisilaitoksen tiloissa.

Kuulemiset kirjataan tietokonepohjaisia lomakkeita apuna käyttäen. Sekä keskeneräinen esitutkinta että etenkin turvapaikka-asiaan liittyvä poliisitutkinta ovat salaisia. Sekä säilöön otetun että poliisin tieto- ja oikeusturvan takaamiseksi on perusteltua, ettei kenelläkään ulkopuolisella ole pääsyä tiloihin, jossa poliisi säilyttää tietokonettaan ja lomakkeitaan.

Kuulemisajankohdissa noudatetaan esitutkintalain 24 §:n 2 momentin säännöstä, jonka mukaan kuulustelua ei saa ilman erityistä syytä pitää kello 22:n ja 07:n välisenä aikana paitsi 1) kuulusteltavan pyynnöstä, 2) suppeassa esitutkinnassa, tai jos siihen on muu erityinen syy. Käytännössä kuulemisia ei ole tarpeen suorittaa säilöön otetulle mainittujen aikojen ulkopuolella muutoin kuin hänen omasta pyynnöstä.

Säilöönottoyksikköön passitus tapahtuu nimenomaisesti poliisitoimenpiteiden tarkoituksenmukaiseksi suorittamiseksi. Poliisin pääsyn rajoittaminen säilöönottoyksikön tiloihin pitkittäisi säilössä pidettävän vapaudenmenetyksensä, eikä se voi olla säilöönottoyksikön asiakkaiden edun mukaista. Poliisin tulee vastaisuudessaakin pystyä rajoittamaan tarvittaessa myös säilöön otetun kontakteja ulkomaailmaan tai eristää hänet muista säilöön otetuista, mikäli se on tutkinnallisista syistä välttämätöntä maahantuloedellytysten tai henkilöllisyyden selvittämisen turvaamiseksi.

Säilytys poliisilaitoksilla ja rajavartioasemilla

Huomiot

- **CPT luottaa siihen, että Suomen viranomaiset ryhtyvät lain 116/2002 mukaisesti ponteisiin toimenpiteisiin, jotta voidaan luopua poliisilaitosten käyttämisestä ulkomaalaislainsäädännön nojalla säilöön otettujen henkilöiden säilyttämiseen (50 kohta).**

Ulkomaalaislaki (301/2004) määrittelee, koska ulkomaalaislain nojalla säilöön otettu ulkomaalainen saadaan poikkeuksellisesti sijoittaa poliisin pidätystiloihin. Lain 123 §:n perusteella tämä voi tulla kyseeseen, jos säilöönottoyksiköt ovat tilapäisesti täynnä taikka ulkomaalainen otetaan säilöön kaukana lähimmästä säilöönottoyksiköstä. Ensimmäisessä tapauksessa ulkomaalainen on mahdollisimman pian sijoitettava säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetussa laissa (116/2002) tarkoitettuun säilöönottoyksikköön. Toisessa tapauksessa säilöön ottaminen saa kestää enintään neljä vuorokautta.

Suomessa toimii tällä hetkellä ulkomaalaislainlain tarkoittama ulkomaalaisille sopiva säilöönottoyksikkö ainoastaan Helsingissä. Säilöön otettu ulkomaalainen voidaan sijoittaa poikkeuksellisesti poliisin pidätystiloihin, jos säilöönottoyksikkö on täynnä. Toinen peruste poliisin pidätystiloihin sijoittamiselle on se, että ulkomaalainen otetaan säilöön kaukana lähimmästä säilöönottoyksiköstä. Viimeksi mainitussa tapauksessa säilöön ottaminen saa kestää enintään neljä vuorokautta. Suomi selvittää toisen säilöönottoyksikön perustamisen tarvetta.

Suojakeinot

Huomautukset

- **Suomen viranomaisia pyydetään ryhtymään toimenpiteisiin tämän selonteon 53 kohdassa kuvattujen puutteiden hoitamiseksi (Suomen viranomaiset olivat ilmoittaneet CPT:lle, että poliisi oli antanut ohjeet, joiden mukaan pidätetyille ulkomaalaisille tulisi antaa kirjallinen selvitys heidän oikeuksistaan kielellä, jota he ymmärtävät. Kuitenkaan yhdelläkään tarkastetuista poliisilaitoksista tai rajavartioasemista ei ollut esittänyt tällaista kirjallista tietoa komitealle. Suomen viranomaisia pyydetään ryhtymään toimenpiteisiin kuvattujen puutteiden hoitamiseksi. (53 kohta).**

Poliisilla on käytössä erikielisiä omia ja muita lomakkeita, joissa selvitetään henkilöille heidän oikeuksiaan. Lomakkeiden käyttämisestä on mainintoja myös sisäasiainministeriön eri ohjeistuksissa. Lisäksi poliisi käyttää laajasti tulkkeja asioidessaan ulkomaalaisten kanssa väärinymmärrysten minimoimiseksi. Viiveet avustajan saamisessa paikalle ei liene aina poliisin toimenpiteistä johtuvaa. Sisäasiainministeriön poliisiosasto selvittää kohdassa tarkoitettuja asioita poliisin osalta edelleen ja tulee tarkentamaan ohjeistusta, josse osoittautuu tarpeelliseksi. (ks. myös vastaus kohtaan 17)

Rajavartiolaitoksesta annetun lain (320/1999) 47 §:ssä säädetään rajatapahtuman ja maahan tulevan ulkomaalaisen maahantuloedellytysten tutkinnasta. Rajavartiolain 11 § 1 momentissa säädetään, että rajavartiomiehen on ilmoitettava henkilön vapautteen kohdistuvan toimenpiteen peruste toimenpiteen kohteena olevalle tai tämän edustajalle, jollei se ole mahdotonta henkilön tilan taikka olosuhteiden johdosta. CPT:n tarkastuskäynnin aikana Suomessa oli voimassa ulkomaalaislaki (378/1991), jonka 47 §:ssä säädettiin säilöönnotosta päättämisestä ja säilöön otetun sijoittamisesta. Mainitussa 47 § 1 momentissa säädettiin, että säilöön otetulle tai tämän edustajalle on ilmoitettava säilöönnoton peruste.

Uuden 1.5.2004 voimaan tulleen ulkomaalaislain (301/2004) myötä on katsottu tarkoituksenmukaiseksi henkilöiden oikeusturvan parantamiseksi kaikissa ulkomaalaislain perusteella tehtävissä päätöksissä antaa kyseiselle henkilölle häneen kohdistuvasta päätöksestä aina kirjallinen päätös valitusosoituksineen. Kaikki ulkomaalaisasioita koskevat rajavartiolaitoksen päätöslomakkeet on uusittu ja käännetty eri kielille, kuten ruotsi, venäjä, saksa, espanja, ranska ja englantia. Näin ollen kohdassa 53 mainitut puutteet ovat korjattu.

- **Poliisia tulisi muistuttaa ulkomaalaislain 70 pykälässä säädetystä ilmoitusvelvollisuudesta (54 kohta).**

Asiaan on jo kiinnitetty huomiota ja poliisia tullaan erikseen vielä muistuttamaan uuden ulkomaalaislain 208 §:ssä säädetystä ilmoitusvelvollisuudesta. Näin ollen ilmoittamatta jättämisistä ei enää pitäisi olla.

Tietopyynnöt

- **Suomen viranomaisten lausunnot väitteistä, joiden mukaan poliisi painosti ulkomaalaisia näiden säilössäolon aikana vetämään pois turvapaikkahakemuksensa erityisesti Tampereen kihlakunnan poliisilaitoksella (54 kohta).**

Tampereen kihlakunnan poliisilaitoksen tekemän selvityksen mukaan näyttöä ei ole siitä, että Tampereen kihlakunnan poliisilaitoksessa olisi painostettu turvapaikanhakijoita peruuttamaan turvapaikkahakemuksensa. Eduskunnan oikeusasiamies on kuitenkin ottanut asian tutkittavakseen ja antaa ratkaisunsa asiassa myöhemmin.

Ulkomaalaisten karkotus lentoteitse tai muulla kuljetusvälineellä

Suosituks

- **Tulisi antaa viipymättä yksityiskohtaiset ohjeet karkotustilanteiden yhteydessä noudatettavasta toimintatavasta ja erityisesti sallittavasta voiman ja/tai pakkokeinojen käytöstä. Nämä ohjeet tulisi laatia tämän selonteon liitteenä I olevassa CPT:n 13. yleiselonteossa mainittuja periaatteita noudattaen (58 kohta).**

Sisäasiainministeriö on jo vuonna 1998 ohjeistanut maasta poistamismenettelyyn. Ohjeeseen otettiin maininta lääkeaineista 1.1.2004 (SM-2003-03682/Tu-41). Lääkeaineiden käyttämi-

sen tulee aina liittyä lääketieteellisen arvion perusteella terveydentilan tai sairauden hoitamiseen. Poliisilla on erilliset ohjeet myös pidätettyjen kohtelusta (SM-2003-00251/Tu-41) ja voiman käytöstä (SM-2001-6/Tu-417). Ohjeita sovelletaan kaikessa poliisitoiminnassa, myös maasta poistamisen täytäntöönpanossa.

Eduskunta on edellyttänyt ulkomaalaislakiin liittyvässä lausumassaan huhtikuussa 2004, että hallitus valmistelee kiireellisesti maasta poistamisen täytäntöönpanoon liittyvät menettelytapasäännökset, mukaan lukien pakko- ja voimakeinojen käyttäminen. Sisäasiainministeriö tulee perustamaan hankkeen, jossa selvitetään tarpeet ulkomaalaislain täydentämisestä maasta poistamista koskevilla säännöksillä.

C. Vankilat

Alustavat huomautukset

Huomiot

CPT uskoo, että viranomaiset ottavat huomioon Euroopan neuvoston ministerikomitean vankiloiden ahtautta ja vankimäärän inflaatiota koskevassa suosituksessa nro. R (99) 22 mainitut periaatteet ja toimenpiteet (60 kohta).

Suomen rangaistusjärjestelmässä yleiset päärankauslajit ovat ehdoton vankeus, yhdyskuntapalvelu, ehdollinen vankeus ja sakko. Ensi vuonna kokeiluna aloitettu nuorisorangaistus vakinaistetaan. Parhailaan selvitetään myös, miten sakonmuuntorangaistukseen tuomittujen määrää voitaisiin vähentää.

Rangaistuksista tuomittujen määrään vaikuttavat ennen muuta rikollisuudessa tapahtuvat muutokset, rikosten selvitysaste, kriminalisointien ja rangaistuskäytännön muutokset sekä uusintarikollisuuden määrä. Ankarimmilla rangaistuksilla - vankilalla ja yhdyskuntapalvelulla - on sekä yhteiskunnallisella että yksilötasolla merkittävin vaikutus.

Vankien määrä vähentyi lähes yhtäjaksoisesti koko toisen maailmansodan jälkeisen ajan. Vuonna 1999 määrä kääntyi nousuun. Keskimääräinen vankiluku kasvoi noin 30 prosentilla vuodesta 1999 (keskivankiluku 2 743) vuoteen 2003 (keskivankiluku 3 578). Vankimäärän kasvu ilmenee muun muassa ulkomaalaisten vankien, naisvankien, sakkovankien, tutkintavankien ja elinkautisvankien määrän lisääntymisenä.

Vankiluvun nopea kasvu aiheutuu lähinnä kahdesta seikasta: rikollisuudessa ja sen määrässä tapahtuneista muutoksista ja rangaistuskäytännön muutoksista. Viime vuosina joidenkin rikoslajien rangaistustaso on jonkin verran kiristynyt. Vankilarangaistusten osuus on noussut useimmissa rikosryhmissä. Törkeissä huumausainerikoksissa kasvu johtuu osaksi siitä, että rikokset ovat muuttuneet luonteeltaan vakavammiksi mm. huumausainemäärien kasvaessa ja ammattimaisen rikollisuuden lisääntyessä. Väkivalta-, omaisuus- ja rattijuopumusrikoksissa kysymys on lähinnä rangaistustason noususta, ei rikollisuuden määrän tai luonteen muutoksesta.

Toinen merkittävä, vankilukua lisäävä muutos on yhdyskuntapalvelun käytön vähentyminen. Vuonna 1998 langetettiin noin 4 000 yhdyskuntapalvelurangaistusta. Viime vuosina määrä on pudonnut noin 3 300. Yhdyskuntapalvelun käyttö on vähentynyt, sillä muuntokelpoisten tuomioiden määrä on supistunut sekä myös siksi, että aikaisempaa pienempi osuus muuntokelpoisista vankeusrangaistuksista on muunnettu yhdyskuntapalvelukseksi.

Vankeusrangaistuksen ja yhdyskuntaseuraamusten keskeisenä tavoitteena on uusintarikollisuuden vähentäminen. Ongelmana on, että Suomessa ei ole systemaattisesti kerättyä ajan-

tasaista tietoa rikosoikeudellisten seuraamusten ja niiden yhteydessä tehtyjen toimenpiteiden vaikuttavuudesta. Vankeusrangaistusta koskevista tutkimuksista tiedetään, että ensi kertaa vankilaan tulevista suomalaisista vangeista palaa uudelleen vankilaan 35 %. Luku on pohjoismaalaista yleistaso. Tois- ja useampikertaisilla vangeilla uusimisprosentti kasvaa asteittain.

Vuoden 2003 jälkipuolella ja vuoden 2004 alussa vankiloihin tulleiden määrät näyttävät viittaavan siihen, että vankiluvun kasvu olisi ainakin tilapäisesti taittumassa. Vuoden 2004 vankiluku näyttää vakiintuvan vuoden 2003 tasolle. Tulevaa kehitystä arvioitaessa on tärkeää todeta, että vankiluvun kasvu saattaa jatkua, vaikka vankeinhoitolaitos ja yhdyskunta-seuraamukset onnistuisivat hyvin uusintarikollisuutta vähentävissä toimissa. Uusintarikollisuutta vähentävillä toimilla ei voida estää niin suurta vankiluvun kasvua kuin viime vuosina on tapahtunut. Onnistuessaankin uusintarikollisuutta vähentävien toimien vaikutus on mittasuhteiltaan vähäisempää ja vaikutuksiltaan hitaampaa. Näin ollen rikollisuuden kasvu tai rangaistustason kiristyminen voivat lisätä vankilukua nopeammin kuin uusintarikollisuutta vähentävät toimet sitä laskevat.

CPT:n vierailun aikana vankiloiden käyttöaste oli 104 prosenttia. Kuluvan vuoden tähän astisen keskivankiluvun mukaan laskettu käyttöaste on 103 prosenttia. Käyttöaste vaihtelee jonkin verran vankiloittain ja vuodenajoittain. Syksyn aikana vankiluku ja majoituskapasiteetin käyttöaste taas jonkin verran nousee.

Suomessa on edelleen peruskorjaamattomia vankitiloja joissakin vankiloissa. Vankiloiden perusparannusta jatketaan vuoteen 2011 saakka ulottuvan investointiohjelman perusteella. Investointiohjelman tarkoituksena ei ensisijaisesti ole lisätä vankipaikkoja vaan saattaa vankeinhoitolaitoksen vankipaikat laadultaan asianmukaisiksi. Vuonna 2001 käynnistynyt investointiohjelma on toteutunut suunnitellulla tavalla.

Tietopyynnöt

- **Rangaistusten täytäntöönpanoa, tutkintavankeutta ja ehdollista vapautta koskevan lainsäädännön uudistuksen tämänhetkinen tilanne (esimerkiksi aikataulu) (59 kohta).**

Kokonaisuudistuksen sisältävät hallituksen esitykset on tarkoitettu antaa eduskunnalle syksyllä 2004. Tarkoituksena on, että uusi vankeuslaki, tutkintavankeuslaki ja rikoslain ehdonalaista vapauttamista koskevat säännökset tulisivat voimaan vuonna 2006. Kokonaisuudistus tulee huomattavasti tehostamaan tutkintavankien ja vankeusvankien oikeussuojaa sekä selkeyttämään heidän oikeusasemaansa.

Epäasiallinen kohtelu ja vankien välinen väkivalta

Suosituks

- **Entisen Turun tutkintavankilan ja Sukevan vankilan henkilökuntaa (mukaan lukien terveydenhoitohenkilöstöä) rohkaistaan käyttämään kaikkia käytettävissä olevia keinoja vankien välisen väkivallan ja pelottelun torjumiseksi ja estämiseksi ottaen huomioon selonteon 65 ja 66 kohdan huomiot (67 kohta).**

Vankien välisen väkivallan ja pelottelun ehkäisemistä käsitellään kaikkien henkilöstöryhmien laitospöytäkirjoissa ja valtakunnallisissa koulutustilaisuuksissa. Henkilökunnalle pyritään opettamaan keinoja havaita väkivaltariskejä sekä puuttua väkivaltaiseen käyttäytymiseen ennakolta, mikäli tämä suinkin on mahdollista. Lisäksi toisilleen vihamielisten vankiryhmien

en sijoitteluun laitoksiin ja laitoksissa pyritään kiinnittämään entistä enemmän huomiota. Vankiloiden tilanpuute haittaa merkittävästi turvallista vankisijoittelua. CPT:n suositus on annettu tiedoksi Lounais-Suomen ja Sukevan vankilan johtajille toimenpiteitä varten. Toimenpiteiden vaikutusta seurataan tulosneuvottelujen yhteydessä.

Huomiot

- **Entisen Turun tutkintavankilan vartiointihenkilökuntaa tulisi muistuttaa siitä, että vankeja on aina kohdeltava kunnioittavalla tavalla (63 kohta);**

CPT:n huomio on annettu tiedoksi Lounais-Suomen vankilan johtajalle velvoitteella muistuttaa ohjeella henkilökuntaa tästä asiasta.

- **Henkilökunnan määrän on aina oltava riittävä, jotta vankilan henkilökunta voi riittävästi valvoa vankien toimintaa ja tukea toisiaan tehokkaasti tehtäviensä suorittamisessa (67 kohta).**

Henkilökuntaa oli 31.12.2003 yhteensä 2 728. Keskimääräinen vankiluku oli vuonna 2003 3578, joten henkilökunnan ja vankien suhdeluku oli 0,76. Vaikka vankiluku on vuodesta 1999 lähtien Suomessa noussut, henkilökunnan määrää ei ole pystytty vastaavasti lisäämään. Tämän vuoksi joissakin suljetuissa laitoksissa tarvittaisiin enemmän henkilökuntaa.

Kuten edellä kohdassa 8 on todettu, Suomessa on vireillä vankeinhoitolaitoksen organisaatiota ja rakenteita koskeva uudistus. Uudistuksessa vankeinhoitolaitoksen organisaatio uudistettaisiin siten, että se muodostuisi nykyisten 21 itsenäisen vankilan ja Vankimielisairaalan sijasta viidestä aluevankilasta sekä valtakunnallisesta terveydenhuollon yksiköstä. Aluevankilaan kuuluisi vankiloita ja sijoittajayksiköitä. Organisaatiouudistuksen tavoitteena on keventää keskushallintoa sekä tehostaa vankeinhoidon hallintoa keskittämällä tukipalveluita, vähentämällä niin sanottua väliportaalia hallintoa sekä selkeyttämällä toimintaprosesseja. Vapautuvia resursseja on tarkoitus siirtää hallinnosta vankien kanssa tehtävään lähityöhön.

Säilytysolosuhteet

Suositukset

- **Kuopion vankilan ja entisen Turun tutkintavankilan vartiointihenkilökuntaa ohjeistetaan päästämään vangit (ja erityisesti ne, jotka jakavat majoitustilan toisten vankien kanssa) asianmukaisesti WC-tiloihin kaikkina aikoina päivällä ja yöllä, paitsi milloin ylipääsemättömät turvallisuuskohdat vaativat toisin (69 kohta).**

Suomen vankiloissa on vielä kaikkiaan noin 750 sellaista selliä, joissa ei ole asianmukaista WC:tä, ja joista ei ole pääsyä yöaikaan yhteisiin WC-tiloihinkaan. Tämän vuoksi näissä selkeissä vangeilla on erityinen kannella suljettava astia.

Rikosseuraamusvirastossa on viime vuonna selvitetty tarkemmin, mitä mahdollisuuksia olisi vähentää em. yöastioiden käyttöä. Yksittäisen vangin päästäminen käymälätiloihin osaston sulkemisajan jälkeen koetaan useimmissa vankiloissa vaikeaksi järjestää yöaikaisen valvontahenkilöstön vähäisyyden vuoksi. Turvallisuuden vuoksi edellytetään useimmiten, että vangin sellin ovi voidaan avata yöllä vain vähintään kahden henkilökuntaan kuuluvan virkamiehen läsnä ollessa. Nykyisessä yleisessä henkilöstön alimiehitystilanteessa tämä seikka on muodostunut esteeksi WC-tiloihin päästämiseksi.

Pyrittäessä vähentämään yöastioiden käyttötarvetta, laitoksissa on päädytty erilaisiin korvaaviin ratkaisuihin. Eräissä laitoksissa on lykätty osastojen sulkemisaikoja ja illan viimeistä WC:ssä käyntiaikaa. Yöastioita pyritään korvaamaan sellikäyttöön soveltuvilla kemiallisilla WC-istuimilla. WC:tä vailla olevien sellien merkittävään vähentämiseen em. toimenpiteetkin ovat riittämättömiä. Lopullisesti ongelma ratkeaa vasta peruskorjausohjelman päätyttyä vuoden 2010 jälkeen, jolloin vankiloissa ei ole enää sellejä, joissa ei olisi asianmukaisia saniteettitiloja. Vankien WC-tiloihin pääsyn tärkeyttä on ohjeissa korostettu. Rikosseuraamusvirasto on asettanut vuoden 2004 tulostavoitteeksi kaikille niille vankiloille, joissa ei selleissä ole WC:tä, laatia suunnitelma siitä, miten käymälätiloihin päästäminen järjestetään. Tarvittaessa vankilan tulee kokeilla järjestelyjä osassa vankilaa. Suunnitelman mukainen toiminta tulee toteuttaa vuoden 2004 loppuun mennessä.

- **Suomen viranomaiset jatkavat virikeohjelmien kehittämistä entisen Turun tutkintavankilan ja Sukevan vankilan vangeille (mukaan lukien työ ja ammatillinen koulutus) (78 kohta).**
- **Muista vangeista erillään asuvien vankien osalta ryhdytään määrätietoisiin toimenpiteisiin nykyisten järjestelmien parantamiseksi. Ensimmäiseksi tulisi lisätä mahdollisuuksia sellien ulkopuolella tapahtuvaan kokoontumiseen kyseisissä yksiköissä. Lisäksi yksiköiden kaikki tarjolla oleva tila (esimerkiksi Sukevan vankilan kohtuullisen suuret käytävätilat) tulisi mahdollisuuksien mukaan käyttää hyödyksi (78 kohta).**
- **Entisen Turun tutkintavankilan ”pelokkaiden” vankien ulkoilutarjonnan muuttaminen (78 kohta).**
- **Virikeohjelmien kehittäminen saattaa hyvinkin vaatia henkilöstöressurssien (sekä vartioiden että erityisosaajien) lisäämistä ja/tai uudelleenjärjestelyä. On myös olennaisen tärkeätä, että selonteon 77 kohdassa mainittua sijoittamiskäytäntöä muutetaan (78 kohta).**

Rikosseuraamusvirasto on pitänyt erittäin tärkeänä vankien toimintamahdollisuuksien lisäämistä. Virasto on antanut kaikille vankiloille yhdeksi tulostavoitteeksi vuodelle 2004, että vankilat selvittävät vankityypeittäin toimintoihin osallistumisen esteitä ja tekevät suunnitelman vaikeasti toimintoihin sijoitettavien osallistumismahdollisuuksien lisäämisestä. Tämän lisäksi tutkintavankiloille on vuodelle 2004 annettu tavoitteeksi tutkintavankeusajan sisällön kehittäminen lisäämällä vankien mahdollisuuksia osallistua sellinsä ulkopuolella järjestettäviin esimerkiksi osapäiväisiin toimintoihin ja vapaa-ajantoimintoihin. Ensisijaisesti Suomen vankeinhoidossa on kuitenkin lähdetty siitä, että myös tutkintavangeille pyritään järjestämään mahdollisuus osallistua kokopäiväisesti tavoitteelliseen toimintaan, vaikka tutkintavangeilla ei olekaan osallistumisvelvollisuutta. Tutkintavangeista kokopäiväiseen toimintaan osallistuu noin kolmannes. Tutkintavangeilla on myös mahdollisuus osallistua vankilan vapaa-ajantoimintoihin.

Sukevan vankila on vuonna 2004 lisännyt vankien koulutusmahdollisuuksia. Vuonna 2003 käynnistynyt 10-oppilaspäikkäinen atk-koulutus on jatkunut ja laajentunut. Kesällä 2004 käynnistyi ulkopuolisen ammattiopiston järjestämänä toinen opetusryhmä, joka suunnattiin oman turvallisuutensa vuoksi eristyksessä asuville vangeille. Myös siinä on 10 oppilaspäikkaä. Koulutus käynnistettiin Rikosseuraamusviraston myöntämän erillisrahoituksen avulla. Vankilassa on käynnistymässä syyskuussa 2004 uutena toimintana omasta pyynnöstään eristyksessä asuville vangeille valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus, johon voidaan valita 9 koulutettavaa. Koulutuksen järjestää ulkopuolinen käsi- ja taideteollisuusalan oppilaitos.

Talvella 2003-2004 Sukevan vankilassa järjestettiin Cognitive Skills –kurssi, joka oli tarkoitettu erityisesti omasta pyynnöstään muista vangeista erillään asuville.

Entisessä Turun tutkintavankilassa, joka nykyisin on osa Lounais-Suomen vankilaa, on kesällä 2004 toteutettu vankiosastojen osittainen uudelleenjärjestely. Järjestelyn taustalla oli tarve saada omasta pyynnöstään muista vangeista erillään asuville vangeille oma osasto. Yksi entisen tutkintavankilan 13-paikkainen osasto on muutettu toisia vankeja pelkääville vangeille tarkoitetuksi osastoksi. Kaikki toiminnot vankien ulkoilu mukaan lukien järjestetään tälle osastolle erillään muista vangeista. Muutoksen seurauksena muun muassa vankien ulkoilu on järjestetty turvallisissa olosuhteissa.

Lounais-Suomen vankilan vankien toimintamahdollisuuksien lisääminen on riippuvainen ohjaus- ja valvontatehtäviin saatavasta lisähenkilöstöpanostuksesta. Vankila on vuoden 2004 alusta saanut vankilan naisosastolle uuden ohjaajan viran, minkä seurauksena osaston toiminta on huomattavasti lisääntynyt. Kesällä 2004 on tehty päätös vankilan erään viran muuttamisesta päihdetyön erityisohjaajaksi. Järjestelyllä voidaan vahvistaa vankien päihdekuntoutusta.

Opetushallinnon ja vankeinhoitoviranomaisten yhteistyö on tiivistynyt vuoden 2003 aikana. Yhteisneuvotteluissa on ollut esillä vankien koulutustarpeen lisääntyminen. Syksyn 2004 aikana on tarkoitus tehdä viranomaisten yhteistyönä selvitys vankien koulutuksesta ja erityisesti vankien ammatillisesta koulutuksesta. Selvityksen perusteella laaditaan ehdotuksia vankien koulutuksen kehittämiseksi ja resursoimiseksi.

Sukevan vankilassa pidettiin toukokuussa 2004 laitostarkastus. Tarkastuksessa todettiin virikeohjelmien kehittämisen omasta pyynnöstään erillään asuville vangeille (pelkääjät) olevan laitoksen merkittävin haaste. Vaikka laitoksessa on niukalti henkilöstöä, voidaan jo pienin järjestelyin saada tilanteeseen merkittävä parannus. Tarkoitukseen sopivia tiloja on riittävästi. Laitokselle annettiin tehtäväksi laatia suunnitelma virikeohjelmien kehittämiseksi syyskuun loppuun mennessä.

Huomiot

- **CPT uskoo, että Suomen viranomaiset pyrkivät vilpittömästi varmistamaan, että Kuopion vankilan ja entisen Turun tutkintavankilan virallisia vankipaikkamääriä noudatetaan (68 kohta).**

Vankiluvun noususta huolimatta vankipaikkamääriä pyritään mahdollisuuksien noudattamaan. Vankiluvun nousu on kohdistunut ensisijassa suljettuihin vankiloihin. Tästä syystä minkään yksittäisen suljetun vankilan osalta ei kyetä täysin varmistamaan, ettei vankimäärä ylitä laitoksen vankipaikkamäärää. Vankeinhoitolaitoksen tavoitteena on kuitenkin tasata vankiloiden kuormitusta siten, että yliasutus jakautuu eri vankiloille tasapuolisesti ja niiden vankipaikkamääriä tarkistetaan.

Kuopion vankilan peruskorjauksen yhteydessä vankilan paikkaluku on suunniteltu lisättäväksi 53:sta noin 80:een. Uusi Lounais-Suomen vankila otetaan käyttöön vuonna 2007.

- **Suomen viranomaisia pyydetään varmistamaan, että tarkastettujen kolmen laitoksen ”matkasellit” pidetään jatkuvasti kunnossa ja että niitä saneerataan (72 kohta).**
- **”Matkasellien” vankimäärä tulisi aina pitää kohtuullisena (eli tilaa vähintään 4 m² henkilöä kohti) (72 kohta).**

Matkasellien kunnostustyötä tehdään säännöllisesti vankilan muun kunnossapidon yhteydessä. Sellejä on pyritty remontoimaan tarpeen mukaan, mutta viime vuosina ei kovan

käyttöasteen takia ole päästy esim. maalaamaan seiniä, sillä työ vie kunkin sellin noin kolmeksi päiväksi pois käytöstä. Matkasellien ottaminen pois käytöstä edes pariksi päiväksi tuottaa täysissä vankiloissa vaikeuksia.

Lounais-Suomen vankilassa on käytössä 4 matkaselliä. Niistä yksi on 8-paikkainen, yksi 6-paikkainen ja kaksi kaksipaikkaista. Tilastoitua tietoa niiden käyttöasteesta ei ole. Arvion mukaan niissä yöpyy keskimäärin viisi vankia vuorokaudessa. Pidempään matkaselleissä asumaan joutuvia vankeja sijoitetaan mahdollisuuksien mukaan vankilan asunto-osastoille.

Kuopion vankilan matkasellit saneerataan perusteellisesti vankilan vuonna 2006 alkavan peruskorjauksen yhteydessä.

Kuopion vankilassa on käytettävissä matkasellejä seuraavasti:

Määrä	sellin koko	paikkamäärä per selli
1 selli	30 m ²	14 paikkaa
1 selli	14 m ²	2 paikkaa
5 selliä	7 m ²	1 paikka

Kuopion vankilassa joudutaan joskus tilapäisesti matkaselleihin majoittamaan kaksinkertainenkin määrä vankeja. Sellit on varustettu paikkamäärään nähden kaksinkertaisella määrällä sänkyjä.

Sukevan vankilassa on matkasellejä seuraavasti:

Määrä	sellin koko	paikkamäärä per selli
1 selli	60 m ²	14 paikkaa
2 selliä	13 m ²	4 paikkaa
1 selli	13 m ²	3 paikkaa

Sukevan vankila ei toimi vanginkuljetuksen solmukohtana, joten vahvistetut matkasellipaikat yleensä riittävät kuljetusvankien tarpeisiin.

- **Suomen viranomaisia pyydetään pyrkimään siihen, että suurempi määrä Kuopion vankilan vangeista osallistuisi järjestettyihin virikeohjelmiin mukaan lukien koulutukseen, ja kehittämään niiden vankien kokoontumismahdollisuuksia, jotka eivät osallistu näihin virikeohjelmiin. Olemassa olevan tuottavan työn ammatillista ulottuvuutta voisi myös pyrkiä lisäämään (76 kohta).**

Kuopion vankilan vangeista osallistuu lähes 70 % arkipäivisin töihin, koulutukseen tai muuhun ohjattuun toimintaan. Työhön ja opiskeluun osallistumattomille tutkintavangeille on järjestetty virikeohjelmana liikuntaa tilojen ja henkilöstön sallimissa puitteissa. Henkilöstön puutteen ja tilojen riittämättömyyden johdosta muuta toimintaa ei ole voitu järjestää. Tilaongelma paranee vankilan peruskorjauksen ja laajennuksen valmistuttua muutaman vuoden kuluessa. Samassa yhteydessä vankilaan luonnollisesti tarvitaan toimintojen monipuolistamiseksi ja laajentamiseksi lisää henkilökuntaa.

Kuopion vankilan suljetussa osassa vankien opiskelumahdollisuudet ovat olleet riittämättömät. Syksyllä 2004 koulutusmahdollisuudet kuitenkin jossain määrin paranevat. Rikosseuraamusvirasto on myöntänyt vankilalle erillismäärärahan suljetun vankilan vankien atk-koulutuksen ja luku- ja kirjoitusvaikeuksia omaavien vankien opetuksen järjestämiseen.

Kuopion vankilassa sijaitsee Itä-Suomen vankeinhoitoalueen sijoittajayksikkö. Vankilan opinto-ohjaajan työajasta merkittävä osa menee sijoittajayksikön tehtäviin. Opinto-ohjaaja muun muassa tekee ns. riski- ja tarvearvioita ja rangaistusajan suunnitelmia. Opinto-ohjaaja toimii sijoittajayksikössä koulutuksen asiantuntijana. Hän selvittää esimerkiksi vankien koulutustaustat, kesken jääneet koulutukset, vankiloiden opintotarjonnan jne. Samalla hänellä on mahdollisuus motivoida vankeja koulutukseen. Näillä toimenpiteillä pyritään edesauttamaan vankien opiskelumahdollisuuden järjestymistä tulevassa sijoituslaitoksessa.

Vankilan järjestämän tuotannon ammatillista ulottuvuutta on mahdollista lisätä mm. integroimalla ammatillista koulutusta ja työtä. Tämä on kaikkia vankiloita koskeva tavoite. Rikosseuraamusvirasto on pyytänyt vankiloilta työssä oppimisen kehittämissuunnitelman vuoden 2004 loppuun mennessä. Vaikeutena Kuopion vankilan järjestämän työtoiminnan ja ammatillisen koulutuksen yhteensovittamisessa on se, että vangit keskimäärin viiptyvät vankilassa lyhyen aikaa. Osa vangeista on tutkintavankeja. Seksuaalirikoksista tuomituille tarkoitettuun ohjelmaan osallistuvat palaavat sijoitusvankilaansa ohjelman jälkeen, eikä intensiivisen ohjelman aikana ole useinkaan mahdollisuutta aloittaa ammatillista koulutusta. Osa vangeista on vankilan sijoittajayksikössä pelkästään sen aikaa, mitä riski- ja tarvearvioiden ja rangaistusajan suunnitelman tekeminen edellyttää. Koska Kuopion vankila sijaitsee kaupungissa, osa paikoista varataan vangeille, jotka opiskelevat tai käyvät työssä laitoksen ulkopuolella. Vankeja, jotka osallistuisivat työn yhteydessä ammatilliseen koulutukseen, ei nykyisellä paikkaluvulla vankilaan juurikaan mahdu. Työnjohto avustaa sijoitteluyksikön toimintaa välittämällä arvioita sijoittelussa olevien vankien työ- ja toimintakyvystä ja työn sujumisesta riskiarvioita ja rangaistusajan suunnitelmia tekeväälle henkilökunnalle.

Tällä hetkellä vankilan työalat ovat mielekkäät ottaen erityisesti huomioon, että vangit ovat yleensä vain lyhyen aikaa Kuopion vankilassa. Vankilassa toimii käsityöverstas, jossa tehtävät työt vaihtelevat mm. vankien työkyvyn mukaan, ja puuseppäverstas, jossa tehdään puusepän alan perustöitä. Mikäli vanki viiptyy laitoksessa riittävän kauan, hänen on mahdollista oppia useita puusepän töiden vaiheita.

Tietopyynnöt

- **Lisää tietoa suunnitelmista saneerata/rakentaa uudelleen Kuopion vankila (mukaan lukien arvioidusta aikataulusta) (70 kohta).**

Kuopion vankilan peruskorjauksen tavoitteet on täsmennetty investointiohjelman päivityksen yhteydessä. Vankeinhoitolaitoksen organisaation ja rakenteiden kehittämishankkeen yhteydessä on jouduttu tarkistamaan myös investointiohjelmaa. Alustavasti siinä on suunniteltu, että Kuopion vankilan peruskorjaus aloitettaisiin vuonna 2006. Vankilan paikkalukua on suunniteltu lisättäväksi 53:sta noin 80:een.

- **Suomen viranomaisten lausumat entisen Turun tutkintavankilan muonitusjärjestelyistä (73 kohta).**

Turun tutkintavankilassa vangilla on mahdollisuus varata juomavettä selliinsä aina ovien aukioloaikana. Lisäksi juomavettä jaetaan vangin pyynnöstä noin klo 19.15. Yöaikana juomavettä ei jaeta. Uusi Lounais-Suomen vankila otetaan käyttöön vuonna 2007 ja siellä sulleissä tulee olemaan WC-tilat ja mahdollisuus saada aina juomavettä.

Vankilassa tarjotaan arkisin aamupala, lounas, päivällinen ja iltapala. Viikonloppuisin tarjotaan aamupala, lounas ja iltapala. Viikonlopun ateriat ovat runsaammat kuin arkiateriat ja ruoan yhteenlaskettu energiasisältö on kaikkina päivinä samansuuruinen.

Ateriat tarjotaan ennen vankien työpäivän alkua noin klo 6.30 – 7.00, lounasaikaan noin klo 11.00 – 12.00 sekä työpäivän päätyttyä noin klo 16.00. Kaikki vangit eivät voi ruokailla samanaikaisesti, joten joillekin ryhmille päivällinen tarjotaan arkisin jo ennen klo 16.00. Lisäksi vangeille tarjotaan kylmä iltapala, joka Lounais-Suomen vankilassa jaetaan päivällisen yhteydessä otettavaksi mukaan selliin. Osa vangeista saattaa kokea, että vankilassa ei tarjota päivällisen jälkeen mitään ruokaa, koska he eivät ota tarjottua iltapalaa mukaansa.

Vankeinhoitolaitoksen ruokalistat suunnitellaan siten, että ruoan ravintosisältö täyttää Valtion ravitsemusneuvottelukunnan antamat ”Suomalaiset ravitsemussuositukset”. Ravitsemussuositukset on annettu koskemaan kaikkia kansalaisia ja ne erityisesti velvoittavat joukkoruokailua järjestäviä tahoja. Vankilassa tarjottava energiamäärä vastaa keskiraskasta työtä tekevän nuoren miehen energiantarvetta. Vangeilla on mahdollisuus ottaa vapaasti leipää, perunaa ja kasviksia. Näin ollen myös ne, joiden energiantarve on normaalia suurempi, saavat energiantarpeensa tyydytyksi.

Vankeinhoitoasetuksen 15 §:n mukaan perusruokavaliosta poiketaan, jos vangin terveys tai uskonnollinen vakaumus sitä edellyttää. Terveydellisistä syistä tarvittavat ruokavaliot määrää vankilan lääkäri ja uskonnollisin perustein määrättävät ruokavaliot määrää vankilan johtaja. Rikosseuraamusvirasto laatii vankeinhoitolaitoksen yhteiseen ruokalistaan ohjeet yleisimpien ruokavalioiden toteutuksesta. Harvinaisempien ruokavalioiden toteutusohjeiksi vankiloiden keittiöhenkilökunnalle on jaettu Ravitsemusterapeuttien yhdistyksen laatimat erityisruokavaliiohjeet. Lääkärin määräämän ruokavaliion peruste on aina terveydellinen syy, vangin ruokamieltymykset eivät ole ruokavaliion peruste.

Uskonnollisin perustein myönnettävien ruokavalioiden toteutuksessa noudatetaan kunkin uskonnon yleisesti tunnettuja ruokavaliomääräyksiä. Nykyisen lain mukaan ei ole velvoitetta määrätä muun vakaumuksen kuin uskonnollisen vakaumuksen perusteella erityisruokavaliota.

Terveydenhoito

Suosituks

- **Yleislääkärin paikallaoloaikaa tulisi lisätä entisessä Turun tutkintavankilassa ja Sukevan vankilassa. Viranomaisten tulisi myös ryhtyä toimenpiteisiin hammashoidon ja psykoterapiapalveluiden parantamiseksi Sukevalla (80 kohta);**

Turun tutkintavankilan ja Sukevan vankilan lääkäreiden työaikaa vankivastaanottoon pyritään lisäämään käytettävissä olevin toimenpitein. Kokopäiväisen lääkärin viran perustaminen Sukevan vankilaan ei ole mahdollista, mutta terveydenhuoltoa pyritään tehostamaan myös muun terveydenhuoltohenkilöstön käyttöä tehostamalla sekä ulkopuolisten terveydenhuoltopalvelujen hankintaa lisäämällä käytettävissä olevien resurssien puitteissa. Fysioterapiaa ja hammashoitopalveluja hankitaan lisää resurssien sallimissa puitteissa.

- **Entisessä Turun tutkintavankilassa olisi lisättävä sairaanhoitajavoimavaroja (81 kohta).**

Osana vankeinhoitolaitoksen organisaation ja rakenteiden uudistamishanketta koko vankiloiden terveydenhuolto on tarkoitus organisoida uudestaan lähiaikoina. Tällöin sairaanhoitajien virkojen tarve eri paikoissa arvioidaan uudestaan. Turun tutkintavankilan toiminnot siirtyvät yhdessä muun Lounais-Suomen vankilan kanssa uuteen vankilaan samaan paikkaan. Siellä näiden poliklinikat yhdistyvät ja tilanne korjaantuu paremmaksi.

- **Psykiatria/psykologin palveluita vahvistetaan huomattavasti entisessä Turun tutkintavankilassa ja Sukevan vankilassa; jälkimmäisen osalta tulisi myös ryhtyä jatkotoimenpiteisiin avoimna olevan psykologin toimen täyttämiseksi (83 kohta).**

Sukevan vankilapsykologin virka on ollut haettavana, mutta siihen ei ole tullut yhtään hakijaa. Virka pyritään täyttämään heti kun siihen saadaan viranhaltija. Psykiatriset palvelut Turun tutkintavankilassa olivat CPT:n käynnin aikana poikkeuksellisen rajalliset vakituisen viranhaltijan ollessa Vankimielisairaalan ylilääkärin sijaisena. Vankimielisairaalan tilanne on parantunut 1.9.2004 lukien ylilääkärin viran haltijan ryhdyttyä jälleen hoitamaan virkaansa virkavapautensa päätyttyä

Huomiot

- **Kuopion ja Sukevan vankiloissa omaksuttua menettelyä, jossa sairaanhoitajien on usein aloitettava vakavien sairaustilojen lääketieteellinen hoito ilman lääkärin perusteellista tutkimusta, tulisi muuttaa (82 kohta).**

Vankilan lääkäri on aina vastuussa siellä annettavasta lääkityksestä. Sairaanhoitajilla ei ole lupa antaa tai aloittaa mitään reseptilääkitystä ilman lääkärin jokaiselle potilaalle henkilökohtaisesti antamaa määräystä. Viikonloppuisin muulle henkilökunnalle on annettu toimintaohjeet sellaisia tilanteita varten, joissa vangilla ilmenee terveydellisiä ongelmia ja siitä, milloin vanki viedään ulkopuoliseen julkiseen terveydenhuoltoon.

CTP:n käynnin jälkeen käytäntö on muutettu.

Muut asiat

Suosituks

- **Yksinäisyysrangaistuspäätösten osalta tulisi ottaa käyttöön valitusoikeus (89 kohta).**

Vangilla on nykyisin oikeus valittaa kurinpitorangaistuksena määrätystä yksinäisrangaistuksesta. Säännönmukaista muutoksenhakua ei ole turvaamistoimenpiteinä toteutetusta lyhytaikaisesta erillään pitämisestä esimerkiksi päihtymyksen vuoksi. Koska kyse on useimmiten hyvin lyhytaikaisesta erillään pitämisestä, valitusmahdollisuudella ei olisi käytännössä merkitystä, sillä valitus harvoin ehdittäisiin käsitellä erilläänpitämisen kestäessä.

Uuden vankeuslain mukaan vangilla olisi mahdollisuus tehdä valitus vankeuslain 18 luvun 5 §:ssä tarkoitettua pitempiketoisesta erillään pitämisestä. Tämä erillään pitäminen vastaa nykyistä RTL 3 luvun 9 §:ssä tarkoitettua erillään pitämisestä.

Vaikka vangilla ei olekaan säännönmukaista valitusoikeutta lyhytaikaisesta eristämisestä tai erillään pitämisestä, hänellä on aina oikeus tehdä kantelu päätöksen tehneen virkamiehen esimiehelle, Rikosseuraamusvirastoon tai eduskunnan apulaisoikeusasiamiehelle. Nämä viranomaiset tutkivat päätöksen lainmukaisuuden.

- **On ryhdyttävä toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että tiedotuslehtisiä jaetaan järjestelmällisesti vangeille heidän saapuessaan. Näitä lehtisiä tulisi olla saatavilla kaikilla aiheellisilla vierailu-kielillä (94 kohta).**

Keväällä 2004 on päivitetty vankeja koskevat säädökset, määräykset ja ohjeet sisältävä vankisääntökansio. Se on vankien saatavissa osastoilla. Vankisäännöt on äskettäin käännetty englanniksi ja syksyllä 2004 ne on tarkoitettu lähettää käyttöön vankiloille.

Vankiloilla on ns. tulo-oppaita, joita jaetaan saapuville vangeille. Esimerkiksi Kuopion vankilaan saapuvat vangit saavat tulo-oppaan, jossa kerrotaan vankilan toiminnasta ja vankeja koskevista asioista. Kevään 2004 aikana on vankilan vastaanotto-osaston henkilökunnalle tähdennetty oppaan jakamisen tärkeyttä kaikille vangeille. Opas käännetään syksyn 2004 aikana kaikille tarpeellisille kielille.

- **Suomen viranomaisten on ryhdyttävä toimenpiteisiin entisen Turun tutkintavankilan olemassa olevien päihdeettömien yksiköiden täysimittaiseksi hyödyntämiseksi. Lisäksi tulisi ryhtyä toimenpiteisiin kyseisen Sukevan vankilassa olevan yksikön paikkamäärän lisäämiseksi, ja tällainen yksikkö tulisi perustaa Kuopion vankilaan sen suunnitelun uudelleenrakentamisen yhteydessä (97 kohta).**
- **Huumeneuvonta- ja kuntoutuspalveluita tulisi tarjota laajemmin Turun ja Sukevan laitoksissa (97 kohta).**

Sukevan vankilassa on 19-paikkainen päihdeetön osasto. Vankilan resurssit ja rakenne eivät tällä hetkellä mahdollista muiden päihdeettömien osastojen perustamista.

Kuopion vankilan suljetulla osastolla ei ole päihdeetöntä osastoa. Vankilan nykyisissä rakenteissa ei päihdeettömän osaston perustaminen ole mahdollista. Ongelma pyritään korjaamaan vankilan vuonna 2006 alkavan peruskorjauksen yhteydessä.

Lounais-Suomen vankilassa (entisessä Turun tutkintavankilassa) on kesällä 2004 uudelleenjärjestelty vankiosastoja. Tässä yhteydessä entisessä tutkintavankilarakennuksessa ollut 12-paikkainen päihdeetön osasto on lakkautettu ja perustettu uusi 21-paikkainen päihdeetön osasto Lounais-Suomen vankilan toiseen rakennusyksikköön. Tällä järjestelyllä on voitu kasvat-
taa päihdeettömien sitoumusosastopaikkojen määrää kahdeksalla. Kesällä 2004 on tehty päätös yhden vankilan viran muuttamisesta päihdeetön erityisohjaajaksi. Järjestelyllä voidaan vahvistaa vankilan päihdekuntoutusta.

Huomiot

CPT luottaa siihen, että valvomattomiin vierailuihin tarjottavia tiloja kaikissa kolmessa vankilassa hyödynnetään mahdollisimman paljon (93 kohta).

Rikosseuraamusvirasto tulee tulosneuvotteluissa valvomaan tilojen asianmukaista käyttöä.

- **Ihannetapauksessa riippumattomia tarkastuskäyntejä vankiloissa tulisi olla kuukausittain, ja niiden tulisi tapahtua ilmoittamatta (95 kohta);**

Suomen hallitus selvittää parhaillaan YK:n kidutuksen vastaisen sopimuksen valinnaisen pöytäkirjan ratifioimisedellytyksiä ja niitä muutoksia, joita lisäpöytäkirjan voimaan saattaminen Suomessa aiheuttaa. Vastaus CPT:n esittämään kysymyksen toimitetaan komitealle heti, kun selvitys on saatu valmiiksi.

Tietopyynnöt

- **Tietoja vuodelta 2003 vankien kurinpitorangeistuksista tekemien valitusten kokonaismäärästä ja näiden valitusten lopputuloksesta (87 kohta).**

Vuonna 2003 vangeille määrättiin yhteensä 986 kurinpitorangeistusta. Käräjäoikeudelta haettiin muutosta 27 kurinpitorangeistukseen. Valitus hylättiin 26 tapauksessa. Yhdessä tapauksessa vankilan johtajan määräämä 14 vuorokauden yksinäisyysrangaistus, jota ei luettu rangaistusajaksi, muutettiin käräjäoikeuden ratkaisulla 10 vuorokaudeksi yksinäisyyttä, jota ei lueta rangaistusajaksi.

- **Lisätietoja suunnitelmista saada aikaan sääntelykehys kurinpitorangeistusten määräämisestä tutkintavangeille (88 kohta).**

Uusi tutkintavankeuslaki tulee sisältämään tarkat säännökset tutkintavankien kurinpitojärjestelmästä. Kurinpitojärjestelmä tulee olemaan pääosin sama kuin vankeusvangeilla, sillä erotuksella, ettei tutkintavangille voitaisi määrätä suoritetun ajan menetystä. Säättämällä kurinpitorangeistuksista selkeästi laissa pyritään lisäämään järjestelmän läpinäkyvyyttä ja ennustettavuutta sekä poistamaan sellaisten turvaamistoimenpiteiden käyttöä (esimerkiksi erillään pitämistä päihtymyksen vuoksi), jotka tosiasiansa saattavat vastata yksinäisrangaistusta. Mahdollisuus antaa tutkintavangille kurinpitorangeistus sellaisesta vankilasta tehdystä rikoksesta, josta arvioidaan tulevan sakkorangeistus, myös nopeuttaa ja tehostaa järjestelmän toimivuutta. Nykyisin esimerkiksi huumausaineiden käyttörikos on saatettava tuomioistuimen käsiteltäväksi. Tutkintavangilla tulee olemaan valitusoikeus kaikista kurinpitorangeistuksista hallinto-oikeuteen.

- **Suomen viranomaisten lausumat kiihtyneiden tai väkivaltaisten vankien eristämisestä vartiointihenkilökunnan toimesta ottamatta yhdeyttä terveydenhoitohenkilöstöön (90 kohta).**

Kaikki eristämispäätökset on saatettava terveydenhoitohenkilöstön tietoon ja arvioitavaksi. Eristämispäätökset saatetaan joskus joutua tekemään kiireellisinä, ja kaikkina vuorokauden aikoina terveydenhoitohenkilökuntaa ei ole välittömästi saatavilla. Näissä tapauksissa välttämätön turvaava säilöönnotto tehdään heti, ja terveydenhoitohenkilöstö suorittaa vangin terveystarkastuksen niin pian kuin se on mahdollista.

- **Lisätietoja Sukevan vankilaan tehtävistä erityisistä vierailutiloista (92 kohta).**

Sukevan vankilassa on suunnitteilla rakentaa tilat vankien erityisvalvotulle tapaamiselle. Samassa yhteydessä parannettaisiin myös vankien vastaanottotilat. Hankkeen tarveselvitys on meneillään ja alustavien suunnitelmien mukaan hanke toteutettaisiin vuosina 2006-2007.

D. Niuvanniemen sairaala

Alustavat huomautukset

Tietopyynnöt

- **vahvistus nuorisopotilaiden osaston käyttönotosta sekä tietoja sen toiminnasta (esimerkiksi tarjolla olevat terapeutit/kuntouttavat toiminnot) (99 kohta).**

Niuvanniemen sairaalan 12-paikkainen nuoriso-osaston toiminta alkoi 1.1.2004. Sairaalassa nuori saa perusteellisen alkututkimuksen jälkeen tutkimusnäyttöön perustuvaa yksilöllisen hoitosuunnitelman mukaista nuoriso- ja oikeuspsykiatrista hoitoa. Hoitosuunnitelman tavoitteiden toteutumista seurataan säännöllisesti. Yhteisöllisyys, mallioppiminen, toiminnalli-

suus ja yksilöllinen hoitosuhde kulkevat hoidossa rinta rinnan. Erityisesti toimitaan yhteistyössä nuorten henkilöiden perheiden ja verkostojen kanssa. Nuoret voivat myös käydä koulua yksikön tiloissa.

Nuoriso-osaston henkilöstöön kuuluu ylilääkäri, nuorisopsykiatrian erikoislääkäri, psykologi, toimintaterapeutti, osastonhoitaja, apulaisosastonhoitaja, 12 sairaanhoitajaa, 24 mielisairanhoitajaa, sosiaalityöntekijä, toimistos sihteeri ja neljä laitoshuoltajaa.

Liitteenä osaston tiloja koskeva pohjapiirros.

Elinolot

Huomiot

- **perusteet, joita käytetään arvioitaessa, voiko potilas päästä ulkoilemaan, pitäisi muuttaa (102 kohta).**

Niuvanniemen sairaalan potilaita, riippumatta siitä, ovatko he sairaalassa hoidettavana vai tutkittavana, ulkoiluttaa hoitohenkilökunta. Johtuen potilaiden erityispiirteistä on pidetty tärkeänä sitä, että lääkäri tutkii sairaalaan tulleet potilaat ja päättää, milloin hoitohenkilökunta voi viedä potilaan ulos tai potilas ulkoilla ilman välitöntä valvontaa. Perusteet ulkoiluluvan myöntämiselle ovat kaikille potilaille samat ja potilaan terveydentilasta riippuvat. Tällä hetkellä ulkoilulupa on lähes kaikilla sairaalassa olevilla potilailla. Muutamissa harvoissa tapauksissa ulkoileminen on evätty eräiltä hoidossa olevilta potilailta ja epäämisen peruste on ajankohtainen terveydentila. Myöskään potilaita ei ole viety ulos vastoin heidän tahtoaan.

CPT:n käynnin jälkeen sairaalassa on kiinnitetty erityistä huomiota potilaiden vähintään yhden tunnin kestävän päivittäisen ulkoilun toteutumiseen. Tämä on toteutettu järjestämällä muita toimintoja toisin ja hoitohenkilökuntaa lisäämällä.

Henkilöstö ja hoito

Huomiot

- **Komitea luottaa siihen, että ryhdytään määrätietoisiin yrityksiin saada suurempi joukko vakavista mielenterveyden häiriöistä kärsivistä potilaita mukaan toimintoihin, jotka vastaavat heidän yksilöllisiä tarpeitaan ja kykyjään (106 kohta).**

Valtaosa Niuvanniemen sairaalan potilaista sairastaa skitsofreniaa, jonka negatiivisena oireistona saattaa esiintyä muun muassa eristäytymistäipumusta ja passivoitumista. Näitä oireita ei suinkaan ole ollut tarkoitus jättää huomiotta. Asiaan on pyritty tarttumaan henkilöresursseja kohdentamalla. Toisaalta on todettu myös se, että passiivisen skitsofreniapotilaan aktivoiminen on erittäin vaikeata. Keskeisenä hoidollisena ongelmana on se, ettei yleensä-kään riittävästi tunneta motivoimismenetelmiä.

Erityisesti potilaiden kuntouttamista ajatellen Niuvanniemen sairaalaan on perustettu neuropsykologin virka vuoden 2004 alussa. Virka on ensimmäinen Suomessa pelkästään psyykkisesti sairaiden tarpeisiin perustettu neuropsykologin virka mielisairaalassa. Sairaalassa on kaksi toimintaterapeuttia, joiden työpanosta suunnataan erityisesti tämän ongelman ratkaisemiseen.

Tietopyynnöt

- **Suomen viranomaisten lausumat selonteon 108 kohdassa mainitusta asiasta (108 kohta).**

Mielenterveyslain 4 a luvun (1423/2001) muutos tuli voimaan 1.6.2002. Lain muutoksella uudistettiin tahdosta riippumatta annettavassa hoidossa tai tutkimuksessa olevan henkilön perusoikeuksien rajoituksia sekä niihin liittyviä pakkotoimia koskevat säädökset. Uudistuksella pyrittiin paitsi yhdenmukaistamaan rajoitusten käyttöä psykiatrisissa hoitoyksiköissä myös turvaamaan potilaiden perusoikeudet.

Mielenterveyslain 22 b §:n mukaan potilasta on mahdollisuuksien mukaan hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Mikäli potilas kykenee päättämään hoidostaan ja vastustaa tiettyä toimenpidettä, häntä on potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) yleisten periaatteiden mukaan hoidettava sellaisella lääketieteellisesti hyväksyttävällä tavalla, johon hän suostuu. Tämä edellyttää, että potilaan mielipide hoitoon ja hoidossa tapahtuneisiin muutoksiin pitää mahdollisuuksien mukaan selvittää. Pääsääntönä myös tahdosta riippumatonta hoitoa annettaessa on, että hoito toteutetaan yhteisymmärryksessä potilaan kanssa ja että potilaan itsemääräämisoikeuden rajoituksiin turvautuminen muodostaa poikkeuksen.

Potilaiden oikeuksia koskeviin säädöksiin ei ole ainakaan toistaiseksi sisällytetty oikeutta saada toisen lääkärin mielipide hoidosta. Käytännössä avohoidossa olevat potilaat ovat voineet tällaisen lausunnon saada vaihtamalla lääkäriä julkisen terveydenhuollon sisällä tai siirtymällä yksityisen terveydenhuollon piiriin. Myös sairaalassa hoidettavana olevan potilaan hoidosta vastaava lääkäri tai hoitaja voi vaihtua potilaan pyynnöstä. Lainsäädännöllistä estettä ei ole sille, että myös psykiatrisessa sairaalassa hoidettavana oleva potilas tai hänen omaisensa tai läheisensä hankkivat ulkopuolisen lääkärin arvion potilaan terveydentilasta.

Rajoittamiskeinot/eristäminen

Suosituks

- **potilaat, joihin on sovellettu eristystä tai muita rajoittamiskeinoja, saavat jälkipuintihoitoa näiden toimenpiteiden jälkeen (113 kohta).**

Mielenterveyslain 4 a luvussa säädetään niistä edellytyksistä, jotka mahdollistavat potilaan itsemääräämisoikeuden rajoittamisen. Lain mukaan itsemääräämisoikeuden rajoittaminen ei ole mahdollista potilaan rankaisemiseksi ei toivotusta käytöksestä.

Niuvanniemen sairaalassa käytäntönä on jo nyt, että eristämisen ja muiden erityisten rajoittamiskeinojen käyttämisen jälkeen sairaalassa toteutetaan potilaiden jälkipuintihoito hoidosta vastaavien henkilöiden eli lääkärin ja hoitohenkilökunnan toimesta. Jälkipuintihoidosta tehdään merkintä sairauskertomukseen. Sairaalan johtava ylilääkäri on kiinnittänyt huomiota jälkipuintihoitoa koskevien sairauskertomusmerkintöjen selkeyteen.

Tietopyynnöt

- **vahvistus siitä, että lääkeaineiden antamiseen vihamielisen tai väkivaltaisen käytöksen kontrolloimiseksi sovelletaan samaa kirjaus/ilmoitusvelvollisuutta kuin eristykseen tai fyysiseen rajoittamiseen (110 kohta);**

Niuvanniemen sairaalassa annetaan potilaille lääkeaineita vihamielisen tai väkivaltaisen käytöksen kontrolloimiseksi ainoastaan siinä tapauksessa, että ao. käytös johtuu mielisairaudesta. Mikäli potilaalle annetaan lääkitystä hänen tahtonsa vastaisesti, tapahtuma kirja-

taan mielenterveyslain 22 k §:n 2 momentissa tarkoitettuun luetteloon. Parenteraalisesti annosteltavien lääkeaineiden käyttö potilaan tahdon vastaisesti on sairaalassa suhteellisen harvinaista.

Sosiaali- ja terveysministeriö on lähettänyt Niuvanniemen sairaalalle kirjeen, jossa sairaalaa on pyydetty tarkentamaan sisäisiä ohjeitaan, jottei asiassa syntyisi potilasta hoidettaessa epäselvyyttä.

- **millä tavalla tämän selonteon 111 kohdassa mainittu säännös on tarkoitettu panna toimeen niiden tahdonvastaisesti sairaalahoitoon otettujen potilaiden osalta, joilla ei ole edunvalvojaa/lailista edustajaa (esimerkiksi onko suunnitelmia edunvalvojan nimitämiseksi potilaille, joihin sovelletaan rajoittamiskeinoja?) (111 kohta);**

Edunvalvojan määräämisestä ja tehtävistä säädetään holhustoimesta annetussa laissa (442/1999). Edunvalvojan määrää tuomioistuin. Jos potilas itse ymmärtää asian merkityksen ja haluaa edunvalvojan, voi maistraattikin määrätä edunvalvojan. Sairaala tekee tarvittaessa esityksen edunvalvojan määräämisestä mutta esitys ei sido edunvalvonnasta päättävää.

Silloin, kun jo sairaalaan tulovaiheessa potilaan terveydentilaa arvioitaessa vaikuttaa siltä, että häneen joudutaan toistuvasti tai pitkäaikaisesti soveltamaan mielenterveyslain mukaisia erityisiä rajoituksia, sairaala yleensä esittää maistraatille edunvalvojan määräämistä.

Edunvalvontaa koskevia säädöksiä on uudistettu vuonna 1999. Edunvalvonta nojaa pitkälti virkaholhoojajärjestelmään, joka ei näytä kovin hyvin soveltuvan henkilöä koskevien asioiden, kuten mielenterveyslaissa tarkoitettujen ilmoitusten käsittelyyn. Sisäasiainministeriön asettamassa holhustoimen yhteistyöryhmässä tarkastellaan holhouslain muutostarpeita. Ryhmässä on mukana sekä oikeusministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön ja Suomen Kuntaliiton edustajat. Tässä yhteydessä myös sairaaloissa hoidettavien potilaiden edunvalvonnan tarvetta ja tapaa sen järjestämiseksi selvitetään.

- **yksityiskohtaista tietoa edunvalvojien nimityskäytännöstä ja niistä vaatimuksista, joita näille henkilöille on asetettu (esimerkiksi heidän aikaisemman kokemuksensa ja pätevyytensä osalta) (111 kohta).**

Erityisiä koulutukseen tai pätevyyteen liittyviä vaatimuksia ei ole. Myös potilaan omaiset voivat toimia edunvalvojina. Helsingin maistraatista saadun tiedon mukaan noin puolet kaikista edunvalvojiista on virkaholhoojia, noin puolet omaisia. Ainakin suurissa kaupungeissa virkaholhoojat ovat juristeja.

Suojakeinot

Suosituksset

- **suositellaan, että Suomen viranomaiset muuttavat siviili- ja oikeuspsykiatristen potilaiden hoidon jatkamisesta päättämiseen sovellettavaa käytäntöä selonteon 120 kohdan huomioiden perusteella (121 kohta);**

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti syyskuussa 2004 työryhmän, jonka tehtävänä on muun muassa arvioida voimassa olevien oikeuspsykiatrisia potilaita koskevien säädösten asianmukaisuus. Työryhmän toimikausi päättyy 31.12.2005. Työryhmän tulee toimeksiantonsa mukaan arvioida oikeuspsykiatristen potilaiden tahdosta riippumattoman hoidon edellytykset. Lisäksi työryhmä tulee ottaen huomioon komitean suositukset arvioimaan myös hoidon tarpeen edellytysten selvittämistä koskevien säännösten ja menettelyjen asianmukaisuuden.

- **käytäntöä, jonka mukaan mielentilatutkimuksessa olevat potilaat eivät saa ottaa vastaan vieraita arviointiaikana, olisi muutettava (123 kohta);**

Selonteossa todetaan, että mielentilatutkimuksessa olevat potilaat eivät sairaalassa vakiintuneen tavan mukaan saaneet ottaa vastaan vieraita arviointiaikana. Asiassa on nähtävästi tapahtunut jonkinasteinen sekaannus. Mielentilatutkimuksessa olevat potilaat saavat ottaa vastaan vieraita, kuten ovat saaneet aiemminkin. Sairaalassa perheyhteyksien säilymistä pidetään potilaalle tärkeänä arvona. Tästä syystä lähiomaisten vierailuja on tarvittaessa priorisoitu.

Mielentilatutkimuksessa olevien potilaiden omaisten vierailua on saatettu rajoitettu silloin, kun omainen on ollut syytteenalaisen pahoinpitelyrikoksen uhri. Tällöin omaisen runsaan läsnäolon tutkimusaikana on pelätty vaikuttavan sekoittavalla tavalla tutkimuksen lopputulokseen. Nämä tilanteet ovat kuitenkin erittäin poikkeuksellisia.

- **olosuhteita, joissa vierailut tapahtuvat Niuvanniemen sairaalassa, olisi parannettava. Ihanteellista olisi, jos vierailuille olisi tarkoitukseen varatut huoneet (joita voisi tarvittaessa valvoa) (123 kohta).**

CPT:n käynnin jälkeen Niuvanniemen sairaalassa on kiinnitetty huomiota vierailujen ulkoisiin olosuhteisiin. Nyt sairaalassa vierailuille on varattu kaksi kokoustilaa, joihin molempiin pääsee suoraan ulko-ovesta. Näin ollen vierailijan ei tarvitse kulkea hoito-osaston läpi. Porraskäytäviä käytetään vierailutiloina vain pakottavissa tilanteissa esimerkiksi karkaamisalttiiden potilaiden kohdalla. Hoitohenkilökunta valvoo tarvittaessa vierailuja.

Potilaiden yhteydenpitoa omaisiin tuetaan muun muassa kotilomia järjestämällä.

Huomiot

- **siihen asti kunnes asianmukainen esite on laadittu, kullakin Niuvanniemen sairaalan osastolla tulisi olla potilaiden saatavilla kansio, jossa olisi tietoa asiaan liittyvästä lainsäädännöstä ja potilaan oikeuksien tehokkaasta käyttämisestä (mukaan lukien mahdollisuudesta tehdä kanteluita ja vastustaa tiettyjä päätöksiä) (122).**

Osastoille oli sijoitettuna syksyllä 2003 lain potilaan asemasta ja oikeuksista 10 ja 11 §. Nämä olivat ilmoitustauluilla ja eristystilojen käytävien seinillä. Sairaalan potilasasiamies on ollut nopealla aikataululla käytettävissä potilaiden tiedonsaantitarpeita varten.

CPT:n kannanoton jälkeen Niuvanniemen sairaala on lisännyt tiedottamista potilaille heidän oikeuksistaan. Osastoilla on kansiot, jotka sisältävät seuraavat asiakirjat: laki potilaan asemasta ja oikeuksista, mielenterveyslaki, sairaalan yleinen järjestys ja sairaalan ohjeet potilaan itsemääräämisoikeuden rajoittamisesta. Eduskunnan oikeusasiamiehen toimiston käyttämä kantelukaavake, luettelo sairaalan toimintaa valvovista viranomaisista. Kansiossa on edelleen lyhyt asiakirja, joka koskee potilaiden oikeutta tunnin ulkoiluun päivittäin ja oikeutta rajoittamattomaan yhteydenpitoon lailliseen edustajaan. Lisäksi asiakirjassa todetaan sairaalan tukevan yhteydenpitoa läheisiin.